

**Alik HƏNİFƏYEV
Vüqar ƏLƏSGƏROV**

**TƏRCÜMƏÇİNİN
“YALANÇI DOSTLARI”:
FRANSIZ VƏ AZƏRBAYCAN
DİLLƏRİNİN NÜMUNƏSİNDƏ**

Bakı – Mütərcim – 2012

Rəyçi: *filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*
Ülfət İbrahimov

Alik Hənifəyev, Vüqar Ələsgərov. Tərcüməçinin “Yalançı dostları”: *Fransız və Azərbaycan dillərinin nümunəsində*. Bakı – Mütərcim, 2012. – 68 s.

H $\frac{4602020000}{026}$ 53–12

© A.Hənifəyev, V.Ələsgərov, 2012

ÖN SÖZ

Dil bir canlı orqanizm kimi daim inkişafdadır. Bu inkişafa təsir edən əsas amillər isə dilin hansı səviyyələrdə işlənməsi, işləndiyi ölkənin elmi-texniki və iqtisadi inkişafıdır. İnkişaf etmiş ölkələrin dillərindən başqa dillərə keçən söz sayı da daha çox olur.

Başqa dillərə yüzlərlə söz bəxş edən fransız dili də bu qəbiləndir. 19-cu əsrdə fransız dili bütün dünyada, o cümlədən Rus imperiyasında geniş yayılmağa başladı. Təbii ki, bu fransız sözlərinin başqa dillərə keçməsinə də zəmin yaratdı. Proses Rus imperiyasının əsarətində olan Şimali Azərbaycandan da yan keçmədi. Müstəqillik əldə edilənə qədər Azərbaycan dilinə bütün fransız sözləri rus dili vasitəsi ilə, həm də rus dili qanunlarına uyğun dəyişilərək gəlib. Azərbaycan dilinə gəldikdən sonra bu sözlərin mənasında ciddi dəyişiklik baş verməyib. Bunun əksinə, mənbə dildə sözlər inkişaf edib, məna transformasiyalarına məruz qalıb, bəziləri isə arxaikləşərək leksikondan çıxıb.

Təəssüf ki, bu vəziyyət bəzən dil tədrisi və tərcümə prosesində nəzərə alınmır. Nəticədə, tərcüməçi (həmçinin dili tədris edən və öyrənənlər) arzuolunmaz vəziyyətlə qarşılaşa bilər. Bu fenomenə isə “tərcüməçinin yalançı dostları” deyilir. Azərbaycan auditoriyasında tədrislə məşğul olanlar belə faktlarla tez-tez rastlaşırlar. Bu halın yaranmasının isə bir sıra əsaslı səbəbləri var.

Əvvəla, “tərcüməçinin yalançı dostları” problemi Azərbaycan dilçiliyində araşdırılmayıb. Bu mövzunun sistemli şəkildə işləndiyi kitaba rast gəlmirik. Digər tərəfdən, ana dilin təsiri nəticəsində insanlar formaca oxşar olan sözlərin mənalарının da eyni olduğunu ehtimal edirlər. Bu yanlışlıq isə çox vaxt fərqi nə varılmadan müəllimdən tələbələrə (şagirdlərə) ötürülür və səhvlərin yayılma arealı böyüyür. Nəticədə tələbələrin söz ehtiyatı yanlış ekvivalentlərlə “zənginləşir”.

Fransız dilində sözügedən mövzuya dair çox sayda mənbə tapmaq mümkündür. Məsələn Avropa dillərində kifayət qədər geniş işlənilib. Bu gün fransız dili ilə məşğul olan şəxs bu dillə müqayisədə

yanlış ekvivalent hesab edilən ingilis, rus, ərəb, alman və digər dillərdən gələn sözlərin siyahısını əldə edə bilər. Azərbaycan dilində isə, bu hələlik mümkün deyil.

Tərcümələrin mütləq əksəriyyəti rus dilindən fransız və əksinə edildiyi üçün Sovet dövründə bu məsələ Azərbaycanda aktual olmayıb. Hazırda isə Fransa və fransızdilli ölkələrlə birbaşa əlaqələr genişləndiyi üçün problem daha da ciddiləşir.

Məsələnin aktuallığını nəzərə alaraq, biz fransız və Azərbaycan dillərində yanlış ekvivalent olan sözlərin siyahısını tərtib etdik, həmçinin “tərcüməçinin yalançı dostları” probleminin ortaya çıxma səbəblərini araşdırdıq.

Kitabın birinci fəslində “tərcüməçinin yalançı dostları” probleminin ortaya çıxması səbəbləri araşdırılıb, bu mövzudakı ədəbiyyat şərh edilib və Azərbaycandilli auditoriyada ən çox rastlanan problemlər təhlil edilib.

İkinci fəsildə isə fransız və Azərbaycan dillərinin nümunəsində tərcüməçinin “yalançı dostları” məsələsi araşdırılıb.

Kitabda mövzuya aid cədvəllər verilib. Kiçik cədvəllər mətnin içində, böyük həcmli isə kitabın sonundadır.

Nəticədə “tərcüməçinin yalançı dostları” probleminin ortaya çıxması səbəbləri ümumiləşdirilib. Sonda mövzuya dair ədəbiyyat siyahısı verilib.

Kitab fransız dilini öyrənənlər, tərcüməçilər, həmçinin “tərcüməçinin yalançı dostları” problemini başqa dillərlə müqayisədə araşdırmaq istəyənlər üçün nəzərdə tutulub.

Azərbaycanda ilk dəfə nəşr olunan bu kitab təbii ki, səhvlərdən xali deyil. Müəlliflər kitab barədə öz irad və təkliflərini bildirənlərə qabaqcadan təşəkkür edirlər. Bütün arzu və təkliflərinizi müəlliflərin elektron ünvanına göndərə bilərsiniz. Bütün bunlar kitabın gələcək nəşrlərində nəzərə alınacaq.

vy_aleskerov@mail.ru

Müəlliflər

I FƏSİL

TƏRCÜMƏÇİNİN “YALANÇI DOSTLARI”: ÜMUMİ QEYDLƏR

Giriş

Hər hansı bir xarici dili öyrəndikdə və ya həmin dildə tərcüməçilik fəaliyyəti ilə məşğul olduqda biz adətən ana dilimizin dil vərdişlərini xarici dilin üzərinə keçiririk. Ana dilimizə məxsus olan leksik vahidləri yanlış analogiya apararaq öyrəndiyimiz, tərcümə etdiyimiz dilin leksik vahidləri ilə eyniləşdiririk. Elmi ədəbiyyatda bu yanlış eyniləşdirmə tərcüməçinin *yalançı dostları* adlandırılır. Qeyd etmək lazımdır ki, *tərcüməçinin “yalançı dostları”* problemi tərcümə praktikasında və xarici dilin tədrisində həmişə mövcud olmuşdur. Lakin problemin elmi tədqiqatı XX əsrin 20-ci illərindən başlayır.

Tərcüməçinin yalançı dostlarının öyrənilməsi tarixi

Bu mövzunu ilk dəfə fransız dilçiləri **H. Veslo** və **J. Banşe** (**H. Veslot et J. Banchet**) 1923-cü ildə dərc etdikləri *“Les traquenards de la version anglaise”* (*“İngilis dilindən tərcümənin tələləri”*) əsərində tədqiq etmişlər. Onlar *“yalançı dostlar”* anlayışını ifadə etmək üçün *“mots-sosies”* yəni *“oxşar sözlər”* terminini işlətmişlər.(in 1-7)

Beş il sonra, 1928-ci ildə, fransız dilçiləri **Maksim Kösler** və **Jül Derokinyi** (**Maxime Koessler et Jules Derocquigny**) *“Les faux amis ou les pièges du vocabulaire anglais”* (*“Tərcüməçinin yalançı dostları və ya ingilis dilinin tələləri”*) əsərində ilk dəfə olaraq *“faux amis”* yəni *“yalançı dostlar”* terminini tərcümə və dilçilik elminə daxil etdilər.(in 1-7)

Üç il sonra, yəni 1931-ci ildə, **Jül Derokinyi** (**Jules Derocquigny**) *“Autres mots anglais perfides”* (*“Digər aldadıcı in-*

gilis sözləri” əsərində *“mots perfides”* yəni *“aldadıcı sözlər”* terminini işlətmişdir (in 1-7). Derokinyinin bu əsəri Kösler ilə 1928-ci ildə birlikdə yazdıqları əsərin əlavəsi kimi işıq üzü görmüşdür.

Göründüyü kimi, tərcümə və xarici dilin tədrisi prosesində ortaya çıxan bir anlayışı bildirmək üçün üç termin yaranmışdır:

1. **Mots-sosies** – oxşar sözlər
2. **Faux amis** – yalançı dostlar
3. **Mots perfides** – aldadıcı sözlər

Lakin bu üç termindən ən çox işlədilən **Faux amis** terminidir. Digər dillərdə də məhz bu termin alınma söz olaraq fransız dilində olduğu kimi və ya fransız dilindən kalka yolu ilə tərcümə kimi işlənilir. Məhz buna görə də “Kobud məna ifadə etməsinə baxmayaraq “yalançı dostlar” ifadəsi hətta Fransa hüduqlarından kənar da elmi ədəbiyyatda özünə yer etmişdir” deyən Jan Mayo haqlıdır (3-31).

Mayonun dediklərinə şərh verək. Fransız dilində yaranmış *“faux amis”* termini Azərbaycan dilində *“yalançı dostlar”*, alman dilində *“falsche freunde”*, rus dilində *“ложные друзья”*, ərəb dilində *“الأصدقاء الكاذبون للمترجم”*, ingilis dilində isə fransız dilində olduğu kimi *“faux ami”* və ya *“false friends”* və ya *“deceptive cognate”* və ya *“false cognate”* kimi verilir. İngilis dilində getdikcə az işlədilən *“deceptive cognate”* *“aldadıcı koqnatlar”* ABŞ-ın Miçiqaq Universitetinin dilçiləri tərəfindən təklif edilib (2-83). Lakin bu terminin işlənməsi məqbul sayılmır. Eyni fikiri *“false cognate”* *“yalançı koqnatlar”* haqqında da demək olar. Ona görə ki, *“koqnat”* termini dilçilikdə ənənəvi olaraq qohum dillərdəki sözlərin ümumi mənşəyi ilə bağlıdır. Halbuki, *“yalançı dostlar”* termini yalnız qohum dilləri deyil hətta heç bir qohumluq əlaqəsi olmayan dilləri əhatə edir. Buna görə də *“yalançı dostlar”* kimi təhlil edilən sözlər sinxronik baxımdan öyrənilir.

Beləliklə, tərcüməçinin “yalançı dostları” anlayışı fransız dilindən ingilis dilinə və ingilis dilindən fransız dilinə tərcümə prosesində ortaya çıxan leksik çətinliklərlə əlaqədar olaraq yaranıb. Sonralar isə bu məsələ digər dillərdə də araşdırılıb və bu araşdırmalar

hələ də davam edir. Bunlardan bəzilərini nümunə kimi göstərmək istərdik:

ANDERSON J. G. *Le mot juste. A dictionary of English and French homonyms.* New York, 1938.

CHEVALLEY A. & CHEVALLEY M. *The Concise Oxford French Dictionary* Oxford, 1950 (bu lüğətdə tərcüməçinin “*yalançı dostlar*” xüsusi işarə ilə göstərilmişdir)

DUPONT L. *Les faux amis espagnols.* Genève - Paris, 1961.

KIRK-GREENE C.W.E. *French false fiends.* London. Routledge & Kegan Paul. 1981

KOSSLER Maxime *Les faux amis des vocabulaires anglais et américains.* Paris. Vuibert 1975

KOZIELEWSKI J. *Stownik wyrazow o podobnym brzmieniu a odmiennym znaczeniu w jazyku rosyjskim i polskim.* Warszawa, 1959

LABARRE Ch. & BOSSUYT L. *Cut the Chat. Faux amis et Mots perfides.* Angalis-Français. Bruxelles. De Boeck - Wesmael. 1988

THODY Philip & EVANS Howard *Faux amis and Keywords.* Cambridge. The Athlone Press. 1985

POLLAK W. *Fallstricke des französischen und deutschen Wortschatzes.* Wien, 1952.

REINHEIMER M. *Les faux amis du vocabulaire allemand-français.* Lausanne, 1952.

Tanınmış *Le Robert* və *CLE International* nəşriyyat evlərinin 1999-cu ildə birlikdə **Jülyet Rey-Döbovun** rəhbərliyi ilə (**Juliette Rey-Debove**) nəşr etdikləri *Dictionnaire du français. Référence. Apprentissage* lüğəti də diqqətəlayiqdir. Bu lüğət fransız dilini xarici dil kimi öyrənənlər üçün nəzərdə tutulub. Bu lüğətin sonunda (6- 1109/1149) fransız dili ilə müqayisədə digər dillərdə olan bir sıra “*yalançı dostların* ” siyahısı verilib:

- Fransız və alman dillərində
- Fransız və ingilis dillərində
- Fransızca və Danimarka dillərində
- Fransızca-İspan dillərində

- Fransız və yunan dillərində
- Fransız və italyan dillərində
- Fransız və yapon dillərində
- Fransız və holland dillərində
- Fransız və Norveç dillərində
- Fransız və polyak dillərində
- Fransız və portuqal dillərində
- Fransız və rumın dillərində
- Fransız və rus dillərində
- Fransız və İsveç dillərində

Bu siyahı “*yalançı dostlar*” məsələsinin çox aktual və vacib olduğunu sübut edir.

Tərcüməçinin “yalançı dostlarının” tərifli

Fransız mənbələrində bu termin müxtəlif formada şərh edilmiş, çoxsaylı təriflər verilmişdir. Lakin müəlliflər özləri bütün təriflərin naqis olduğunu, məsələni tam əhatə etmədiyini etiraf edirlər. İndi isə müxtəlif müəlliflərin tərcüməçinin “*yalançı dostlarına*” verdikləri təriflərə diqqət edək :

1. Vine və Darbelne (Jean-Paul Vinae et Jean Darbelnet) :

1. *Ce sont “Mots qui, d’une langue à l’autre, semblent avoir le même sens parce qu’ils sont de même origine, mais qui ont en fait des sens différents par suite d’une évolution séparée ” (5-9)*

Bunlar “ *o sözlərdir ki, eyni mənşədən olduqlarına görə guya hər iki dildə eyni mənaya malikdir, lakin əslində isə ayrılıqda inkişaf etdiklərinə görə fərqli mənaları var ”*

2. *“Sont des faux amis du traducteur ces mots qui se correspondent d’une langue à l’autre par l’étymologie et par la forme, mais qui ayant évolué au sein de deux langues et, partant, de deux civilisations différentes, ont pris des sens différents ” (5-71)*

“Tərcüməçinin yalançı dostları” dedikdə hər iki dildə forma və etimologiyasına görə bir-birinə uyğun gələn, lakin hər iki dilin daxilində müstəqil inkişaf etdiyinə görə və fərqli mədəniyyətlərin təsiri nəticəsində fərqli mənalar kəsb etmiş sözlər nəzərdə tutulur.”

2. Jorj Munən və başqaları (Georges Mounin et alii.) :

Le faux amis du traducteur " Employé pour la première fois par Koessler et Derocquigny (...), désigne les mots d'étymologie et de forme semblable mais de sens partiellement ou totalement différents." (4-139)

Tərcüməçinin yalançı dostu "İlk dəfə Köslər və Derokinyi tərəfindən işlədilib və oxşar formaya və etimologiyaya malik olan lakin qismən və ya tam fərqli mənalara malik olan sözləri bildirir "

3. Platt, Riçardz və Veber (Platt, Richards & Weber) :

"False cognate [...] also faux amis, false friend a word which has the same or very similar form in two languages, but which has a different meaning in each. The similarity may cause a second language learner to use the word wrongly." (8 -103)

"Yalançı koqnat [...] həmçinin yalançı dostlar (fr), yalançı dost (ing) o sözlərə deyilir ki, hər iki dildə eyni və ya çox oxşar formaya malikdir, lakin hər birinin fərqli mənası var. Bu oxşarlıq ikinci dili öyrənəni həmin sözü səhvən işlətməyə sövq edir."

4. Jan Mayo (Jean Maillot):

"Termes de langues différentes, de même origine, de formes semblables ou suffisamment voisine, compte tenu de la structure des langues considérées, pour être pris pour des équivalents alors qu'ils ont un sens différent" (3-9)

"Bunlar eyni mənşəyə, oxşar formaya və ya kifayət qədər yaxın formaya malik olan müxtəlif dillərə aid sözlərdir ki, həmin dillərin quruluşunu nəzərə alsaq onları ekvivalent hesab etmək olar halbuki onların fərqli mənaları var"

5. Mişel Balar (Michel Ballard)

"Les faux amis sont des signes de deux langues différentes dont les signifiants sont en relation d'homonymie ou de paronymie et dont les signifiés diffèrent plus ou moins ; ces signes peuvent être la source, pour l'utilisateur naïf, distrait, ou perturbé, de mises en équivalence erronées " (1-9)

"Yalançı dostlar müxtəlif dillərə aid olan elə sözlərdir ki, onların formaları arasında omonimiya və ya paronimiya əlaqəsi var və

onların mənaları az ya çox bir-birindən fərqlənir ; sadələvh, diqqət-siz və ya həyəcanlı istifadəçi üçün bu sözlər yanlış ekvivalentlik mənbəyi ola bilər.”

6. Şetinkin V.E.

“Этим термином обозначаются слова, перешедшие из языка-источника (...) в язык-приемник и сохраняющие вследствие этого известное сходство формы. Данное обстоятельство может иногда стать помехой в интерпретации значения подобных слов в процессе перевода, поскольку способно породить мысль (в большинстве случаев – ошибочную) о семантическом, а иногда и стилистическом тождестве разноязычных лексем” (12-87)

“Bu termin mənbə dildən qəbul edən dilə keçən və bunun nəticəsində məlum oxşarlığı qoruyub saxlayan sözləri bildirir. Bu cəhət, tərcümə prosesində, belə sözlərin mənalarının interpretasiyasında bəzən maneə ola bilər, çünki müxtəlifdilli leksemlərin semantik, bəzən isə üslubi eyniliyi haqqında (əksər hallarda yanlış olan) fikir yarada bilər”

7. Le Nouveau Petit Robert lüğəti

“Faux ami: mot qui, dans une langue étrangère, présente une similitude trompeuse avec un mot de sa propre langue ” (8-71)

“Yalançı dost o sözə deyilir ki, xarici dildə, öz ana dilində olan sözlə aldadıcı oxşarlıq yaradır”

Qeyd etmək lazımdır ki, **Faux amis** anlayışı 1928-ci ildə fransız dilçiliyində yaranmasına baxmayaraq yalnız **Trésor de la langue française (Fransız dilinin xəzinəsi)** və artıq sitat gətirdiyimiz **Le Nouveau Petit Robert** (1993) lüğətlərində öz əksini tapmışdır.

Yuxarıda müxtəlif müəlliflərin **tərcüməçinin “yalançı dostları”** haqqında sitat gətirilmiş təriflərdən aşağıdakı nəticələri çıxarmaq olar:

- “**Yalançı dostlar**” eyni mənşəyə malikdir, yəni onların etimologiyası eynidir
- “**Yalançı dostlar**” formaca eyni və ya yaxın ola bilər

• **“Yalançı dostlar”** mənbə dildə (D1) və tərcümə dilində və ya qəbul edən dildə (D2) müstəqil və ayrılıqda inkişaf edir, nəticədə fərqli mənalar yaranır

• **“Yalançı dostlar”** arasında zahiri oxşarlıq onların yanlış işlənməsinə gətirib çıxarır

• **“Yalançı dostların”** formaları arasında omonimiya və ya paronimiya əlaqəsi var

• **“Yalançı dostlar”** sadələvh, diqqətsiz və ya həyəcanlı istifadəçi üçün yanlış ekvivalentlik mənbəyi bilər.

• **“Yalançı dostlar”** müxtəlifdilli leksemlərin semantik, bəzən isə üslubi eyniliyi haqqında yanlış fikir yaradır

Beləliklə, tərcüməçinin **“yalançı dostları”** dedikdə mənbə dildə (D1) və tərcümə dilində (D2) formaca eyni və ya yaxın olan olan sözün müxtəlif mənalar ifadə etməsi nəzərdə tutulur. Sözlərin etimologiyası isə dəyişilməz qalır.

“Yalançı dostların” yaranma səbəbləri və onların yaratdığı problemlər

Tərcüməçinin **“yalançı dostlarının”** ortaya çıxmasının səbəbləri hansılardır? Məsələ həm dilçilik, həm də psixoloji baxımdan izah edilməlidir.

Psixoloji baxımdan izah nisbətən asandır. Burada ilk növbədə istifadəçinin psixoloji keyfiyyətlərindən, yəni onun tərcümə prosesində diqqətli olmasından, öz işinə daha ciddi və məsuliyyətlə yanaşmasından, hiss və həyəcanlarını cilovlamasından söhbət gedir. Eyni zamanda, burada elmi və bilik səviyyə də önəmli rola malikdir.

Diçilik nöqtəyi-nəzərindən isə məsələ bir qədər mürəkkəbdir. Burada, dildaxili, dillərarası və insani faktorlardan söhbət gedir. Tədqiqatçılar “semantik, frazeoloji, üslubi, etnoqrafik və formal aspektləri” (1-17) qeyd edirlər. Əsas səbəb kimi interferensiyanı da göstərmək olar.

Bu səbəblərin əsas mənbəyi kimi hər iki dilin tədrisə və ya tərcüməyə cəlb edilən material arasında səsəlmə, yazılış və funksiyasına görə oxşarlığı və ya formal eyniliyi göstərmək olar. Məhz buna

görə də tərcüməçinin “**yalançı dostları**” hər zaman xarici dili və tərcüməni tədris edən müəllimləri, həvəskar və peşəkar tərcüməçiləri, dilçiləri, leksikoqrafları, xarici dili və tərcüməni öyrənənləri yanlış istiqamətə yönəldib və onları çətin vəziyyətə salıb. Məhz buna görə də tərcüməçinin “**yalançı dostlarına**” xarici dilin və tərcümənin tədrisində, mətbuat dilində, bədii və pedaqoji tərcümədə, elmi və işgüzar mətnlərin tərcüməsində rast gəlmək olar.

Tərcümə prosesində “**yalançı dostlar**” yanlışlığa, anlaşılmazlığa, arzuolunmaz gülünc vəziyyətlərə gətirib çıxara bilər. Gəlin, bu məsələni “**saray**” sözünün nümunəsində Azərbaycan, rus və fransız dillərində izləyək.

1. “**Saray**” sözü türk mənşəlidir. Bu söz *Azərbaycan dilinin izahlı lüğətində* belə izah edilib:

“**Saray** is.1. Padşahın, dövlət başçısının, yaxud padşah ailəsinin daimi yaşadığı həşəmətli bina, ev. *Şirvanşahlar sarayı. Qış sarayı. – Oxu tar... Səsini dinləmiş Şahların, xanların sarayı.* M. Müşfiq. // Ümumiyyətlə, öz həşəmət və əzəməti ilə nəzəri cəlb edən bina, ev. *Mərmər saraylar.*

2. İctimai təşkilatların olduğu bəzi böyük binaların adlarının tərkibində işlənir. *Səadət sarayı. Hökumət sarayı. – Klub və mədəniyyət saraylarında xalq çalğı alətləri ansambları təşkil edildi.* Ə.Bədəlbəyli. [Fərman] *bu qızı bir həftə bundan əvvəl tikintinin mədəniyyət sarayında görmüşdü.* Ə Sadıq” (səh.39 IV cild ADİL)

Rus dilində alınma söz olan “**Сарай**” tamamilə başqa mənada işlənir:

“**Сарай**” крытое строение для различного имущества, обычно без потолочных перекрытий. Сарай для дров, Сенной сарай. Не комната, а какой-то сарай [перен. о большой и неудобной комнате]” (11-606)

Fransız dilində də “**Sérail**” alınma sözdür. Bu söz fransız dilinə italyan dilindən keçmişdir. Lakin fransız mənbələrində yanlış olaraq bu sözün türk-fars mənşəli olması göstərilir. Gəlin sözün lüğətdəki tərifinə fikir verək:

“**Sérail** [seraj] n.m.- fin XIVe ; it. *Serraglio*, turco-persan *serâi* 1. Palais du Sultan, dans l’Empire ottoman. *Les sérails de Constantinople*. « *Nourri dans le sérail, j’en connais les détours* » (Racine) -loc. fig. *être né, élevé dans le sérail; être, faire partie du sérail*: appartenir à une élite, un milieu influent fermé, par naissance ou cooptation (=happy few , initié) « *Il était né le sérail. Il avait tété les sacro saints valeurs* » (Pennac) 2. vx ou *abusif* Harem « L’Enlèvement au Sérail » opéra de Mozart. –Femme du Harem” (7-2077)

Beləliklə, Azərbaycan dilində “**Saray**” dedikdə malikanə, villa, imarət, möhtəşəm bina nəzərdə tutulur (*Şirvanşahlar sarayı, Şəki xanlarının sarayı, Prezident sarayı, Dolmabaxça sarayı və s.*) Fransız dilində “**Sérail**” sözü təxminən eyni mənada işlənir. Fransız dilində bu söz həmçinin *hərəmxana* və *hərəmxana qadını* mənasında işlənir. Lakin Azərbaycan dilindəki **Prezident sarayı** ifadəsi fransız dilinə **Sérail du Président** kimi deyil **Palais du Président** kimi tərcümə ediləcək. Rus dilində isə “**Сарай**” dedikdə *üstüörtülü təsərrüfat binası (yeri), gözəl olmayan bina, iri lakin narahət otaq, quş damı, saxlanc, odun və quru ot (saman) saxlamaq üçün yer* nəzərdə tutulur. Ona görə də **Prezident sarayı** ifadəsi rus dilinə **Президентский Сарай** kimi deyil **Президентский Дворец** kimi tərcümə ediləcək.

İndi isə gəlin Fransanın cənubunda Kann (Cannes) şəhərində bir rus qadının başına gələn hadisəyə diqqət edək. Bu şəhərdə istirahət edən qadın binanın birinci mərtəbəsində yerləşən bulka və qəfnadı məhsulları mağazasının qarşısında “**Жэ вэ бэзэ**” (**Je veux bézé**) deyə bağırırdı. Yaşlı fransız satıcısı isə əsəbdən şok vəziyyətində idi. Onu özünə gətirmək üçün təcili yardım çağırmaq lazım gəldi. Qeyd etmək lazımdır ki, rus və Azərbaycan dillərində işlənən **béze/beze** sözü pirojnanın bir növünü bildirir. Bu söz fransız dilinin **baiser** sözü ilə eyni tələffüzə malikdir. Rus və Azərbaycan dillərindəki **béze/beze** sözü fransız dilinə **méringue f.** kimi tərcümə edilir. Fransız dilində isim və fel kimi işlənən **baiser** sözü XX əsrin ortalarında **öpüş, öpmək** mənasında işlənirdi. Lakin hal-hazırda bu söz

cinsi əlaqə, eşq, məhəbbət, sevgi (isim) və *cinsi əlaqəyə girmək, cinsi əlaqədə olmaq* (fel) kimi tərcümə edilir. Müasir fransız dilində *öpüş* mənasında *une bise, un bisou* işlənir. *Öpmək* mənasında isə hal hazırda fransız dilində *embrasser* feli işlənir.

Aşağıda təqdim edəcəyimiz hadisə isə ötən əsrin 90-cı illərində Parisdə baş verib. Tort bişirib satmaqla məşğul olan parisli sahibkar müştərilərin diqqətini cəlb etmək və özünü cox müasir göstərmək üçün fransız dilindəki *Tarte (tort)* sözünü ingilis dilindəki *Tart (tort)* sözü ilə əvəz edib dükanını *Tart Inn* adlandırmışdı. Lakin nəticədə ingilis və amerikalıların, digər ingilis dilini bilənlərin gülüşünə və istehzasına səbəb olan tamamilə başqa bir şey alınmışdı. Beləki, *Tart Inn* ingilis dilində arqoda (slang) *fahişəxana* deməkdir.

Ötən əsrin 90-cı illərində Rusiya dövlət kanalında *Beau monde* yəni *Kübar cəmiyyət* adlı veriliş vardı. Aparıcı isə bu ifadəni rus dilinin tələffüz qaydalarına uyğunlaşdıraraq [*ba mond*] tələffüz edirdi ki, bu da *Bas monde* yəni fransızca *Cəmiyyətin törtöküntüləri* mənasına gəlir.

Yuxarıdakı misallar tərcümə praktikasında, xarici dilin tədrisi və öyrənilməsində, *tərcüməçinin “yalançı dostları”* məsələsinə daha ciddi yanaşmağın və diqqət etməyin nə qədər əhəmiyyətli olmasını göstərir.

“Yalançı dostların” növləri

“Yalançı dostların” aşağıdakı növləri var:

1. “Faux amis partiels”, “Qismən yalançı dostlar”.

Əgər **“Yalançı dostlar”** hər iki dildə bəzi ümumi mənalara malikdirsə onları “Qismən yalançı dostlar” adlandırırlar. “Qismən yalançı dostlar ” bəzi hallarda ekvivalent mənaya bəzi hallarda isə fərqli mənaya malik olurlar. Məsələn, fransız dilində *essence 1. mahiyyət* və *2. yanacaq* deməkdir. Birinci halda bu söz ingilis dilinə *essence* kimi tərcümə edilir. İkinci halda isə bu söz ingilis dilinə *petrol* kimi tərcümə edilir. ABŞ-da isə həmin mənə *gas* kimi tərcümə edilir. Fransız dilindəki *pétrole = neft* sözü ingilis dilinə *oil* kimi tərcümə edilir.

2. “**Vrais faux amis**” “Əsil yalançı sözlər” və ya “**Faux amis totaux**” və ya “**Faux amis stricts**” “Tam yalançı dostlar”

Bu sözlər zahiri oxşarlığa baxmayaraq tamamilə fərqli mənalara malik olurlar. Məsələn, ingilis dilindəki *actually* və fransız dilindəki *actuellement* sözləri eyni mənşəyə malikdirlər. Lakin onlar eyni mənəyə bildirmirlər. İngilis dilindəki *actually* (=əslində, gerçəkdən, həqiqətən) sözünün fransız dilinə tərcüməsi *effectivement*, fransız dilindəki *actuellement* (=hal-hazırda, indi) sözünün ingilis dilinə tərcüməsi isə *currently*-dir.

3. “**Mots fantômes**” “Kabus sözlər” və ya “Fantom sözlər” Bu sözlərə həmçinin saxta ekvivalentlər (*faux équivalents*) və ya yalançı ekvivalentlər (*pseudoéquivalents*) də deyilir.

“**Fantom söz**” dedikdə real olaraq mövcud olmayan, lakin dil öyrənənlərin təxəyyülündə yaratdıqları fonetik və qrafik cəhətdən bir-birinə yaxın olan, lakin müxtəlif semantik, qrammatik, funksional və üslubi mənalara malik olan leksik vahidlər nəzərdə tutulur. “**Fantom sözlərin**” yaradılmasının başlıca səbəbi dil biliyinin zəif olmasıdır. Lakin digər amillər, o cümlədən ana dilinin təsiri də istisna edilmir.

4. “**Mots faussement apparentés**” “Yanlış qohumlaşdırılmış sözlər”

• **Omoqrafiya.** Müxtəlif tələffüzə lakin eyni yazılış formasına malik olan sözlərə *omoqraf* deyilir. Məsələn:

un affluent [aflyā] çayın qolu

(ils) **affluent [afly]**, **affluer [aflye]** axmaq, tökülmək feli, xəbər şəklinin indiki zamanında, 3-cü şəxsin cəmi

boxer (v.) [bokse] boks etmək, bokslaşmaq, yumruqlaşmaq, vurmaq, döymək

un boxer (m.) [boksær] boksyor (it cinsi)

les fils (m.) [fil] sap, lif (< **le fil**, sap, lif)

le(s) fils (m.) [fis] oğul, lar

• **Omofoniya.** Müxtəlif yazılış formasına lakin eyni tələffüzə malik olan sözlərə *omofon* deyilir.

[bazilik]	basilic- reyhan - uzunquyruq Amerika kərtənkələsi	basilique- bazilika, baş kilsə			
[filtr]	filtre-filtr	philtre-eşq içkisi, eşq şərabı			
[mɛ: r]	mer-dəniz	mère-ana	maire- mer		
[so]	saut- sıçrayış, hoppanma	sceau- möhür	seau- vedrə	sot- axmaq	
[vɛ r]	vert-yaşıl	ver-qurd, soxulcan	verre- qədəh, stəkan	vers- şer, misra	vers- tərəf (zərf)

• **Omonimiya.** Həm omoqraf, həm də omofon olan, lakin müxtəlif etimona malik olan sözlərə *omonim* deyilir. Yəni omonim sözlər eyni yazılış formasına və tələffüzə lakin müxtəlif mənşəyə malikdir. Etimologiya kriteriyası omonim sözləri polisemik, yəni çoxmənalı sözlərdən fərqləndirməyə imkan verir.

Omonim	Etimon	Məna
Boucan	Boucan	Viande fumée=hisə verilmiş ət (Hindularda)
Boucan	Baccano	Bruit, tapage = səs-küy, gurultu
Cabot	Du latin <i>caput</i> , tête	Chien=it
Cabot	Du latin populaire <i>capoceanus</i> , du latin <i>caput</i> , tête	Chabot=enlihalın (balıq növü)

Cabot	De <i>capo</i> , abréviation de <i>caporal</i>	Caporal=kapral
Cabot	Abréviation de <i>cabotin</i>	Cabotin=pis aktyor; səyyar aktyor; komendant; əzilib-büzülən adam

• **Parasinonimiya** və ya **semantik yaxınlıq**. Bu sözlər eyni semantik sahəyə aid olurlar. *avatar – mésaventure, barbarisme – solécisme, calomnie – médisance etc.*

• **Paronimiya** Yazılış forması və tələffüzü nisbətən yaxın lakin mənalari müxtəlif olan sözlərə *paronim* deyilir.

affectation – affection
allocation - allocution – élocution
amnistie – armistice etc.

Bəzi hallarda formal oxşarlıq müəyyən semantik yaxınlıqla müşayiət ola bilər.

amener - emmener
amoral – immoral
anoblir-ennoblir
apporter-empporter
arrivée-arrivage
civil-civique
doublage-doublement-doublure
gâtée, e - gâteux, -euse
embarcation-embarquement
intérêt-intéressement
officiel-officieux
vénéneux – venimeux

viol-violation-violence və s. Bu yaxınlıq bəzən o dərəcədə böyükdür ki, hətta peşəkar tərcüməçilər də səhvə yol verə bilərlər. Məsələn:

Söz	Məna
volatil,e (<i>adj.</i>)	tez buxarlanan
volatile (<i>adj.</i>)	qanadlı. uçan
volatile (<i>n.</i>)	1. quşlar. 2. ev quşu
prémices (<i>f.pl</i>)	1. novbar 2. heyvanın ilk balası 3. ilk əsərlər, ilk təcrübələr, ilk addımlar
prémisse (<i>f.</i>)	1. səbəb 2. ilk şərt, ilkin şərait 3. zəmin

Fransızdilli internet mənbələrində bu tip sözlərə dair yüzlərlə misal var.

• **Mənaca yaxın ifadələr.** Bəzi frazeoloji ifadələr də forma və hətta məna yaxınlığı yaradır. *à nouveau-de nouveau à raison de - en raison de de concert - de conserve faire chou blanc - faire ses choux gras jeter l'éponge - jeter le gant etc.*

Qeyd : Bəzi hallarda isə xarici dildə olan sözlər heç bir əlaqəsi olmadan fransız dilində olan

sözlərlə təsadüfi omonim və omoqraf yaradır. Belə hallara, adətən, tək hecalı sözlərdə rast

gəlmək olar. Məsələn :

on- rəqəm, ədəd, say – Azərbaycan dilində

он [on] – şəxs əvəzliyi – rus dilində

on-qeyri-müəyyən şəxs əvəzliyi – fransız dilində

• **Qrammatik formaya görə yaranan yalançı dostlar**

Məlum olduğu kimi ingilis dilində feli bağlama (gerund) və indiki zaman feli sifəti (present participle) eyni formaya malikdir:

Feli bağlama (gerund)	İndiki zaman feli sifəti (present participle)
reading	reading
learning	learning
going	going

Bu iki formanın düzgün seçilməsi və işlədilməsi xarici tələbələr üçün müəyyən çətinlik törədir.

Eyni fikiri fransız dilindəki indiki zaman feli sifəti (participe présent) və feli sifət (adjectif verbal) haqqında da demək olar. Əlbəttə, onlar cümlədə funksiyalarına görə bir-birindən fərqlənirlər, lakin xarici tələbə bunu dərhal sezmir. Məsələn:

İndiki zaman feli sifəti (participe présent)	Feli sifət (adjectif verbal)
souriant	souriant,e
violant	violent,e
excellant	excellent,e
négligeant	négligent,e
naviguant	navigant,e
communiquant	communicant,e

II FƏSİL

FRANSIZ VƏ AZƏRBAYCAN DİLLƏRİNİN NÜMUNƏSİNDƏ TƏRCÜMƏÇİNİN “YALANÇI DOSTLARI”

Təəssüf hissi ilə qeyd etməliyik ki, tərcümə nəzəriyyəsinin və xarici dilin tədrisinin fundamental problemlərindən olan bu mövzu Azərbaycanda indiyədək işlənilməyib.

Azərbaycan dilində bu mövzunun fransız, ingilis, alman, rus, italyan, ərəb və fars dilləri ilə müqayisəli şəkildə işlənmiləsi zərurəti meydana çıxıb. Çünki bu dillərdən alınmış sözlərin böyük bir qismi mənbə dildə ya leksik-semantik dəyişikliyə uğramış ya da köhnəlmişdir.

Tərcüməçinin “yalançı dostları” problemi ilə çoxları qarşılaşsa da, bu məsələ bir çox fundamental mövzular kimi tədqiqatdan kənarda qalıb. Təəssüf ki, bir çox tərcüməçi və leksikoqraflar da bu məsələnin mahiyyətinə varmamışlar. Azərbaycan dilində tələffüz etibarilə rus, fars, ərəb, ingilis dilləri ilə oxşar, lakin tam fərqli mənə kəsb edən sözlər say etibarilə bizim bu kitabda qeyd etdiyimiz ifadələrdən daha çoxdur.

Azərbaycan dilinə qohum olan türk dili ilə (Türkiyə türkcəsi) kiçik bir müqayisə aparaq. Azərbaycan türkcəsi və Türkiyə türkcəsi qohum dillər olduğuna görə burada söhbət geniş mənada yalançı dostlardan, dar mənada isə aldadıcı koqnatlardan gedə bilər. Aşağıdakı cədvələ diqqət edək:

Söz	Sözün Azərbaycan türkcəsində mənası	Sözün Türkiyə türkcəsində mənası
subay	evlənməmiş şəxs	zabit
bekar	işsiz, asudə (boş) vaxtı olan	subay

xala/hala	ananın bacısı	atanın bacısı
baba	atanın və ya ananın atası	ata
dədə/dede	ata (arxaik)	baba
qardaş/kardeş	qardaş (bir atanadan olan oğulların bir-birinə nisbətən hər biri)	qardaş/bacı
kişi	kişi	nəfər
araba	araba	avtomobil
təknə	təknə (mətbəx aləti, tabaq/ekskavatorun çalovu)	kiçik gəmi (əsasən də balıqçı gəmisi)
siqaret (siqara) çəkmək/içmək	siqaret (siqara) çəkmək	siqaret (sigara) içmək

Bu siyahını istənilən qədər uzatmaq olar. Əsgər Rəsulovun 2008-ci ildə çapdan çıxmış “Tərcümə nəzəriyyəsi müstəvisində Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dili” monoqrafiyasına əlavə etdiyi “Türkcə-Azərbaycanca saxta ekvivalentlərin izahlı lüğəti”ndə təxminən 1500 söz var. Əlbəttə ki, bu siyahını da tam hesab etmək olmaz.

Fransada, Böyük Britaniya və Almaniyada fundamental lüğətlər hər il yenidən nəşr olunur və bu lüğətlərə 100-500 yeni söz əlavə olunur, mövcud sözlərin yeni mənaları öz əksini tapır. Təəssüf ki, eyni fikri *Azərbaycan dilinin izahlı lüğətinə* (Bakı 2006, 4 cildə) aid etmək mümkün deyil. Lüğətin Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanına əsasən 2006-cı ildə, yəni 19 ildən sonra, təkrar nəşri təqdirəlayiq olsa da, burada müasir sözlərə və / və ya əksər sözlərin yeni mənalarına rast gəlmək mümkün deyil. Bir çox lüğət məqaləsi sovet nəşrinin eynən təkrarıdır, terminologiya nisbətən bəsit ifadə olunub. Lüğət ilk baxışdan stereotip nəşr təsiri bağışlayır. Başqa sözlə, dildəki məna yenilikləri və neologizmlərin qeydə alınması ləngiyir ki, bu da dilin inkişafına təsirsiz ötürür. Digər tərəf-

dən, etibarlı mənbənin yoxluğu dil öyrənənlər və tərcüməçilər üçün də başlıca problem olaraq qalır. Nəticə olaraq insanlar rus mənbələrinə istinad etməyə məcbur olurlar ki, bu da hər kəsə eyni dərəcədə müəssər olmur.

Cild I hərflər üzrə əlavə edilmiş sözlərin sayı	Cild II hərflər üzrə əlavə edilmiş sözlərin sayı	Cild III hərflər üzrə əlavə edilmiş sözlərin sayı	Cild IV hərflər üzrə əlavə edilmiş sözlərin sayı
A-39	E-12	Q-23	S-163
B-42	Ə-12	L-36	Ş-61
C-7	F-29	M-179	T-134
Ç-22	G-9	N-52	U-14
D-33	H-27	O-25	Ü-5
	X-14	Ö-5	V-54
	İ-36	P-95	Y-23
	J-4	R-50	Z-12
	K-63		
Cəmi-141	Cəmi-206	Cəmi-464	Cəmi-466
4 cild üzrə daxil edilmiş sözlərin ümumi cəmi:			
141+206+464+466=1277			

Təxminən yarım əsr əvvəl işıq üzü görən lüğətin ikinci nəşrinə də cəmi bu qədər yeni sözün daxil edilməsi lüğətin çox da müasirləşmədiyinin göstəricisidir. Nəzərə alaq ki, bu müddət ərzində Azərbaycan bir siyasi sistemdən digərinə keçib və bu dəyişiklik dildə də ciddi əks olunub.

Azərbaycan dilində fransız mənşəli sözlərin sayı minlərlə ölçülür. Bu sözlərin böyük qismi mənbə dildə ya yeni mənalar kəsb etmiş, ya da arxaikləşərək dildən çıxsada, Azərbaycan dilində ilkin mənalarını qoruyub saxlamışlar. Məsələn, müasir fransız dilində *“parade n.f.”* sözü artıq *“hərbi mərasim, güc nümayişi”* mənasında işlənmir. Bunun əvəzinə *“défilé militaire”* ifadəsi işlənir. Eyni hal *“mayor”* və *“auditoriya”* sözlərinə də aiddir. (izahat aşağıdadır).

Tələbələrin bu məsələdə çətinlik çəkdiyini nəzərə alaraq biz azərbaycandilli tələbələrin ən çox rastlaşdığı **“yalançı dostların”** siyahısını tərtib etdik. **Bax :Cədvəl 1**

Bu cədvəlin əksini tərtib etdikdə isə ortaya daha maraqlı hallar çıxır. Yəni qeyri fransız mənşəli Azərbaycan sözü də bəzən **“yalançı dost”** ola bilər. *Aşağıdakı cədvəldə təqribən əlli belə söz verilmişdir.* Bu tip **“yalançı dostların”** sayı isə cədvəldəkindən dəfələrlə çoxdur **Bax: Cədvəl 2**

İlk baxışdan elə gəlir ki, sözügedən problemlə yalnız dili yeni öyrənməyə başlayan və ya dili zəif bilənlər rastlaşırlar. Əksinə, tərcümə fəaliyyəti ilə müntəzəm məşğul olan, lakin dili bilinçsiz səviyyəsində bilməyən şəxslər bu “tələlərə” daha çox düşürlər. Bəzən elə hallar da olur ki, peşəkar lüğətçilər, leksikoqraflar özləri də, səhvlərə yol verirlər. *Azərbaycanda müstəqillik dövründə nəşr edilmiş Azərbaycanca-fransızca lüğətlərdən birinə diqqət edək:*

Söz	Lüğətdəki tərcümə	Düzgün variant
Aspirant	Aspirant	Müdavim / kiçik leytenant
Automate	Avtomat	Avtomatik (sifət)
Recette	Resept	Tərcümə yarımçıqdır

Eyni səhvə “Lingvo” elektron lüğətinin əksər versiyalarında rast gəlinir. Lüğət məqaləsi daxilindəki **“Aspirant par correspondance”** ifadəsinə nə **Google** axtarış sistemində, nə də **online** lüğətlərdə rast gəlinmədi. İfadənin haradan götürüldüyünü (mənbəyini) bilmək maraqlı olardı.

Əlbəttə, biz bu misallarla kiminsə fəaliyyətinə kölgə salmaq və ya tənqid etmək niyyətimiz yoxdur. Sadəcə olaraq bu xətalərin lüğətlərin gələcək nəşrlərində aradan qaldırılması məqsədəuyğun olardı. Eyni vəziyyətin digər dillərə aid lüğətlərdə olması da istisna edilmir.

“Tərcüməçinin yalançı dostları” siyahısına mənası artıqla vəsitəsilə dəyişən sözlər də aid edilir. Fransız dilində orfoqrafiya və

səslənmə etibarilə tam eyni, lakin artiklə görə mənası dəyişən onlarla söz vardır. İlk baxışda ciddi görünməyən bu məsələ tərcümə zamanı ciddi problemlər yarada bilər. Fransız mənbələri hətta dil daşıyıcılarının da bəzən bu məsələdə səhvə yol verdiklərini etiraf edirlər. Aşağıdakı misallarla problemə aydınlıq gətirək: *un espace* (*un espace entre deux bâtiments*)=boş yer, məkan

une espace (*une espace entre deux mots*) =ara, məsafə, interval (iki söz arasındakı məsafə, interval)

un livre=kitab

une livre (*unité de poids*)= funt (450 qram, çəki vahidi)

un hymne national = dövlət himni *une hymne religieuse*=kilsə mahnısı

un couple (*2 choses distinctes*)=2 fərqli şey

une couple (*2 choses identiques*)=2 eyni şey

un mémoire =buraxılış işi *une mémoire*=yaddaş

İnternet mənbələrdə bu sözlərə dair çoxsaylı siyahılar mövcuddur. İnternet şəbəkəsində yerləşdirilmiş siyahılar mütəhərrikdir, yəni dil daşıyıcıları və mütəxəssislər tərəfindən daima yenilənir. Biz aşağıdakı cədvəlin tam olduğuna iddia etmirik, lakin ziddiyyətli sözlərin əksər hissəsi (təxminən 300 söz) cədvəldə əks olunub. **Bax Cədvəl 3**

Bu problem “*Le Petit Robert*”də çox gözəl əks olunsa da, ikidilli lüğətlərdə ətraflı işıqlandırılmayıb.

Təəssüf hissi ilə qeyd etməliyik ki, bu məsələ də tədris prosesində çox səthi işıqlandırılıb.

Fransız dili qrammatikasında maraqlı doğuran, lakin tədris prosesində az toxunulan məsələlərdən biri də bəzi sözlərin hər iki cinsdə işlənməsi və kəmiyyətdən asılı olaraq cinsin dəyişməsidir. Məsələn, *après-guerre*, *après-midi* və *perce-neige* sözləri problemsiz şəkildə hər iki cinsdə işlənir. Lakin *amour*, *délice* və *orgue* sözləri təkdə kişi, cəmdə isə qadın cinsində olur:

un amour de jeunesse, *des amours enfantines* ;

un vrai délice, *des délices infinies* ;

un orgue de Barbarie, un orgue stalinien, des grandes orgues. Məsələn kilsənin saytında bu cümlə yer alır: “L’égglise St Salomon - St Grégoire de PITHIVIERS a la chance de posséder des Grandes Orgues dont le renom n’a cessé de grandir depuis leur restauration en 1962: rares sont en effet, les instruments qui peuvent se flatter de posséder encore, de nos jours, plus de 50 % de leur tuyauterie ancienne”. (<http://www.orgues-pithiviers.fr/>)

Yalançı dostların bir qismi də fantom(kabus) sözlərdir. Kabus söz (mot fantôme) dedikdə dildə olmayan, lakin dilin daşıyıcısı olmayan şəxslərin təxəyyülündə yaranan söz və ifadələr nəzərdə tutulur. *Azərbaycanlı tələbələrin işlətdikləri kabus sözlərin bəziləri aşağıdakı cədvəldə yer almışdır.*

Azərbaycan dilində	Düzgün variant	Fantom söz
Ateist	Athée	Athéiste
Dirijor	Chef d’orchestre	Dirigeur
Kaset silah	Arme à sous munitions (sous fragmentations)	Armes à cassette
Litraj (litrlə ifadə olunan həcm)	Litre (<i>unité physique</i>)	Litrage
Masajçi	Kinésithérapeute, kiné, masseur	Massagiste
Narkoman	Toxicomane	Narcomane
Patoloq (həkim)	Pathologiste	Pathologue
Rejissor	Réalisateur, metteur en scène	Réjisseur
Texnikum	Ecole professionnelle	Technicum

“**Tərcüməçinin yalançı dostları**” siyahısına aid edilən sözlərdən bir qismi də *omofonlardır*. Fransız dilində fərqli orfoqrafiyaya malik, lakin eyni cür tələffüz olunan sözlərin sayı minlərlə ölçülür. Tərcümə və tədris prosesində yaranan çətinliyi nəzərə alaraq, bu sözlərin bir-neçəsini aşağıdakı cədvəldə vermişik.

Omofon söz	Mənası
âge	yaş, təvəllüd
age	gavahın
bal	ziyafət
balle	güllə
far	şirniyyat növü
phare	fara, mayak
pal	dirək
pale	sürgü, avar vinti
pâle	solğun
pause	fasilə
pose	yerləşdirmə
vain	boşuna, faydasız
vin	şərab
vingt	iyirmi
ver	qurd
verre	stəkan, şüşə
vers	tərəf, istiqamət
vers	şer, misra
vert	yaşıl
Vaud	Vo (coğrafi ad)
vaux	sahilyanı ərazi
veau	dana, buzov
vol	uçuş
vol	oğurluq

Fransız dilində bu sözlər bu siyahıda əks olunandan qat-qat çoxdur. Biz yalnız tədris prosesində ən çox rast gəlinənləri seçdik.

Yuxarıda biz ayrı-ayrı sözlər üzərində təhlil apardıq. Söz birləşmələri və ifadələrlə bağlı **“yalançı dostlar”** isə daha çətinlikdir. Burada tərcüməçilər daha çox hərfi tərcüməyə meyl edirlər və nəticədə *obrazlı* desək, **“yalançı dostların”** sayı durmadan artır. Məsələn, **ko-missarlıq** və **reklam** sözlərini götürək. Tələbələr çətinlik çəkmədən

BMT-nin Ali Komissarlığı ifadəsini düzgün tərcümə edirlər (Haut-Commissariat des Nations-Unies). Lakin bu ifadədən çıxış edərək, **“hərbi komissarlıq”** ifadəsini **“commissariat militaire”** şəkildə tərcümə edirlər. Halbuki düzgün variant belədir: **bureau de recrutement**.

Eyni vəziyyət **“reklam”** sözünə də aiddir. Bu məsələdə tələbələrle yanaşı bəzən tərcüməçilər də səhv edirlər. Bu da ana dilində **“reklam”** və **“reklamasiya”** sözlərinin mənalarını dəqiq bilməməkdən irəli gəlir.

Azərbaycan dilinin izahlı lüğətində sözlər aşağıdakı şəkildə izah edilir:

Reklam – 1. Məşhurlaşdırmaq, populyarlaşdırmaq məqsədilə bir adam və ya bir şey haqqında məlumat yayma

2. Bir adam və ya bir şey haqqında məlumat verən, diqqəti cəlb edən plakat, elan

Reklamasiya – malın keyfiyyəti aşağı olduğu üçün zərəri ödəmək haqqında iddia, tələb. (*Cild 3. Səh. 641*)

Beləliklə fransız dilində **reklam etmək** və **reklamasiya etmək** ifadələri aşağıdakı kimidir: **faire de la publicité / réclamer**

Azərbaycan dilində çox işlənən “komitə” və “komissiya” sözlərinin fransız dilinə tərcüməsinə diqqət edək. *Komissiya* fransız, *komitə* isə ingilis mənşəli sözdür. Maraqlı burasındadır ki, Azərbaycan dilindən fransızcaya tərcümə zamanı “komissiya” bütün hallarda “commission”, “komitə” isə həm “commission”, həm də “comité” şəkildə tərcümə olunur. İfadələrə diqqət edək:

Avropa Şurası Parlament Assambleyası (AŞPA) Monitoring Komitəsi (İfadə Azərbaycan dilinə ingilis dili vasitəsilə tərcümə olunduğu üçün Komitə sözü seçilib) – la Commission de Suivi de l’APCE.

İfadədəki **Monitoring** sözünə də diqqət edək. İngilis sözü olan **monitoring** fransız dilində **monitoring** və ya **“monitorage”** şəkildə işlənir. Bu ifadədə isə **monitoring** sözü tam kalka edilərək **“suivi”** şəkildə işlənmişdir. Digər bir misal:

Amerika Yəhudi Komitəsi – Comité Juif Américain

Amerikan mənşəli bu ifadədə *komitə* sözü ingilis dilində olduğu kimi saxlanıb.

Kaset sözünə diqqət edək: audio və ya video kaset dedikdə bu söz formasını qoruyub saxlayır. Lakin “kaset silahlar” dedikdə ifadə tam başqa cür səslənir: *les armes à sous fragmentations*.

Azərbaycan kaset silahlara dair Oslo Bəyannaməsini ratifikasiya etmədi.

L’Azerbaïdjan n’a pas ratifié la Déclaration d’Oslo *sur les armes à sous fragmentations*.

Şəxs adları ilə bağlı “yalançı dostlar” məsələsi isə daha ciddidir. Bu yalançı dostlar bir çox hallarda terminlərə aid olur. Məsələn:

O, napoleon (pirojna) hazırlayır

Xəstə rentgendən (rentgen müayinəsindən) keçdi.

Vankel mühərrikləri az yanacaq sərf edir.

Vankel adı alman dilində geniş yayılıb.

“**Yalançı dostların**” yaranmasının digər səbəbi də dünyagörüşünün zəif olmasıdır. Məsələn, yoxlama yazı işində Tərcümə fakültəsinin Fransız dili bölməsində təhsil alan tələbələr “Dostum Rəşid özbək generalıdır” cümləsini istisnasız olaraq bu şəkildə tərcümə ediblər:

Mon ami Rachid est un général ouzbek.

Halbuki düzgün variant aşağıdakı kimidir:

Rachid Doustoum est un général ouzbek.

Beləliklə, ad və soyadın yerini dəyişərək tələbələrin fikrini yayındırmaq mümkün oldu.

Hərbi rütbələrlə bağlı “**yalançı dostlar**” da az deyil. Azərbaycan ordusunda dörd ali zabit rütbəsi təsis edilib: general mayor, general leytenant, general polkovnik və ordu generalı. Əksər hallarda biz hərfi tərcümə hallarına rast gəlirik. Əsas səhvlər isə mayor, kapitan və general rütbələrinin tərcüməsi ilə bağlı olur. Məsələn “Heydər Əliyev irsi Beynəlxalq elektron kitabxanası”nın saytında H. Əliyevin tərcümeyi-halındakı bir cümləyə diqqət edək:

Heydər Əliyev general mayor rütbəsi aldı. On lui attribua le grade du général major.

Fransız dilində hərbi rütbə bildirən major termini Azərbaycan ordusunun *gizir* və ya *baş gizir* rütbələrinə uyğun gəlir. “Lingvo X3” elektron lüğətinə əsasən isə “İnzibati-təsərrüfat hissəsi rəisi”, İngiltərə ordusunda “*batalyon komandiri*”, fransız ordusunda isə arxaik söz kimi “*hərbi həkim*” mənalarında işlənir.

Majeur sözü isə “*böyük, vacib, əhəmiyyətli*” mənalarında işlənir, hərbi rütbə ilə birbaşa və ya dolayı əlaqəsi yoxdur. Bu səbəbdən *major* rütbəsi “*commandant*” şəklində tərcümə edilməlidir.

“Major” sözünün Azərbaycan dilinə mümkün tərcümə variantları bunlardır:

1. Hərbi həkim.
2. Alay komandirinin inzibati-təsərrüfat işləri üzrə köməkçisi (Azərbaycan ordusunda - inzibati-təsərrüfat hissəsi (İTH) rəisi)
Major general – komanda qərargahının rəisi.
Generallarla əlaqədar hərbi rütbələrin fransız dilinə tərcüməsi cədvəldəki kimidir:

Hərbi rütbə	Fransız ekvivalenti	Yanlış variant
General mayor	Général de brigade	Général major
General leytenant	Général de division	Général lieutenant
General polkovnik	Général de corps d'armée	Général colonel
Ordu generalı	Général d'armée	--

“**Tərcüməçinin yalançı dostları**” bəzən şəxsi və iqtisadi münasibətlərdə də problemlər yarada bilər. Məsələn ingilis dilində “*du-man*” mənası verən *mist* sözü almanca “*peyin*” kimi başa düşülür. Bu səbəbdən də, 1990-cı illərin əvvəllərində *Myst* ətiqləri və *Mist* kompüter oyunlarının Almaniyaya idxalı zamanı problem yarandı. 2000-ci ildə Azərbaycan ordusunun əşya təminatına İran istehsalı olan “*Push*” markalı yuyucu tozun verilməsi ləzgi millətindən olan əsgərlərdə gülüş doğurdu. Çünki “*puş*” ləzgi dilində qeyri-etik bir anlayışı ifadə edir.

Həm fransız, həm də Azərbaycan dillərində elə sözlər var ki, qadın və kişi cinsində işlənərkən müxtəlif mənalara malik olur. Ana dilimizdə ismin cins kateqoriyası yoxdur. Lakin ərəb dilindən alınmış sözlərdə eyni ismin kişi və qadın cinsli formalarına rast gəlmək olar. Məsələn, *xadim* və *xadimə* sinonim deyillər və müxtəlif anlayışları bildirirlər. “Xadim 1. (köhn) – xidmət edən, xidmətçi 2. Hər hansı ictimai fəaliyyət sahəsində özünü göstərmiş, xidmətləri olan şəxs. Elm xadimi. İctimai Xadim. Siyasi xadim...” (səh.414 II cild ADİL) Göründüyü kimi, *xadim* sözünün *xidmət edən*, *xidmətçi* mənası artıq köhnəlmişdir. Bu söz, hal-hazırda, ana dilimizdə daha çox ikinci mənada işlənir. **Xadimə**. Xidmətçi qadın, qulluqçu (səh.414 II cild ADİL).

Fransız dilindəki *Garçon* və *garce* sözləri tarixən *gars* sözündən yaranmışdır. Lakin *garce pozğun*, *əxlaqsız qadın* mənasını bildirir. *Garçon* sözü isə müsbət mənada işlənir və *oğlan*, *dost*, *oğul*, və s.mənasını bildirir. (*bax*: 7-998)

Hətta bir hərfin dəyişməsi ilə mənasını dəyişən sözlər də *yalançı dostlar* kimi qəbul edilməlidir. Məsələn:

Fransız dilində : un repas ≠ un repos

un abus ≠ un obus

un car ≠ une gare

embarasser ≠ embrasser ≠ embraser

Azərbaycan dilində : hakim ≠ həkim

məktəb ≠ məktub

Ana dilimizdə vurğunun yerini dəyişməklə mənasını dəyişən sözlər də xaricilər üçün *yalançı dostlar* hesab edilməlidir. Məsələn :

alma - meyvə və ağac

alma - *almaq* felinin inkarda əmr forması

gəlin - toyu keçirilən, ərə gedən qız

gəlin - *gəlmək* felinin əmr forması

qazma - yeraltı daxma, yeraltı müvəqqəti və ya daimi yaşayış yeri

qazma - *qazmaq* felinin əmr forması

Bu hadisəyə hətta tək hecalı sözlərdə də rast gəlmək olur :

tut - meyvə, ağac

tut - *tutmaq* felinin əmr forması

al - rəng

al - *almaq* felinin əmr forması

Bu tip sözlər fransız və Azərbaycan dillərində kifayət qədər çoxdur. Fransız dilində belə “tələ”lərdən xilas olmaq üçün kifayət qədər dərslük və internet mənbə mövcuddur. Azərbaycan dilində də bu tip sözlərin ayrıca lüğətdə toplanması yerinə düşərdi.

NƏTİCƏ

Əvvəlki fəsillərdə biz rus və türk dillərinə də aid misallar verməklə problemin aktuallığına diqqət çəkmək istədik. “Tərcüməçinin yalançı dostları” problemini müxtəlif səviyyələrdə araşdıraraq onun yaranma səbəblərini göstərdik.

Araşdırmalarımızın yekunu olaraq “Tərcüməçinin yalançı dostları” fenomeninin ortaya çıxmasının başlıca səbəbləri kimi bu amilləri göstərmək olar:

1. Orijinalın qeyri-düzgün başa düşülməsi
2. Dil kompleksləri əvəzinə, onun ayrı-ayrı hissələrinin tərcümə edilməsi
3. Söz mənbə dildə semantik dəyişikliyə uğrasa da, gəlidiyi dil(lər)də onun mənası dəyişilməz qalması
4. Tərcüməçinin dili dinamik, yəni daim dəyişən deyil, statik, yəni dəyişməz qəbul etməsi
5. Mənbə dil və tərcümə edilən dildə alınma və ya beynəlxalq sözlərin oxşar formaya malik olması və onların məna fərqlərinin nəzərə alınmaması
6. Linqvistik amillər, yəni sözün artıq mövcud tanış qrafik və fonetik formasının təsiri altında tərcüməçinin yol verdiyi hərfi tərcümələr
7. Ana dilinin təsiri ilə şagirdlər, tələbələr və tərcüməçilər tərəfindən saxta ekvivalentlərin və ya psevdokvivalentlərin yaradılması (psixoloji, daha doğrusu psixolinqvistik amillər)
8. Paronimlərin fərqləndirilməməsi. Bu isə o deməkdir ki, tərcüməçi dili zəif bilir
9. Ana dilini və xarici dili mükəmməl bilmək yetərli deyil. Tərcüməçi həm də tərcümə nəzəriyyəsini və hədəf dilin realiyalarını mükəmməl bilməlidir
10. Ümumi dünyagörüşü və intellektual səviyyənin qeyri-qənaətbəxş olması
11. Mövzunun tədris proqramında olmaması

12. Azərbaycanda lüğətçilik işinin qeyri-qənaətbəxş olması.

Bu sadaladığımız faktların hər biri barədə ayrılıqda söhbət açmaq olar. Lakin uzunçuluğa yol verməmək şərti ilə qeyd etdiyimiz müddəalara dair kiçik izahların verilməsi yerinə düşər.

Sözün mənbə dildə semantik dəyişikliyə uğraması uzun illər çəkən bir prosesdir. Mənbə dildə baş verən dəyişikliyə uğrayan söz, əksinə olaraq gəldiyi dil(lər)də heç bir dəyişikliyə uğramadan uzun illər istifadə edilə bilər. Dəyişiklik dedikdə əsasən sözün yeni mənalar kəsb etməsi və ya arxaıkləşməsi nəzərdə tutulur.

Dili zəif bilmə sözügedən fenomenin ortaya çıxmasında əsas amillərdən olsa da, bütün günahı bu faktorda axtarmaq doğru sayılmaz. Lakin dil öyrənən şəxsin dünyagörüşü və intellekt səviyyəsinin aşağı olması dili pis bilmə faktoru ilə birləşdikdə ortaya daha acınacaqlı hal çıxır.

Ana dilinin təsiri (psixolinqvistik amillər) dil öyrənmənin ilk mərhələsində özünü daha güclü formada büruzə verir.

Linqvistik amillər - əsasən də hərfi tərcümə dil öyrənən şəxsin nəzəri biliyinin zəif olmasından irəli gəlir. Çox vaxt insanlar yanlış olaraq hər hansı dildə danışa bilən insanın tərcüməçilik fəaliyyəti ilə də məşğul ola biləcəyini düşünürlər. Halbuki, tərcüməçilik dilçiliklə əlaqədar olsa da, müstəqil bir fəaliyyət formasıdır. Ana dilindən əlavə bir və ya bir neçə dildə sərbəst danışa bilmək hələ yaxşı tərcüməçi olmaq anlamına gəlmir. Bunun ən parlaq nümunəsinə isə bu gün rus dili timsalında rast gəlmək olar. Azərbaycan uzun müddət rus dilinin, həyat tərzinin və işğalının təsiri nəticəsində əhalinin böyük qismi rus dilini bilsə də, bu gün rus dilindən Azərbaycan dilinə və əksinə edilən tərcümələrin səviyyəsi çox da qənaətbəxş deyil.

Çətinlik yaradan digər bir məqam isə mövzunun tədris proqramında olmamasıdır. Düzdür, tərcümə nəzəriyyəsi fənnində bu məsələyə səthi də olsa toxunulur. Qrammatika dərslərində isə bu problemi demək olar heç kim yada salmır. Halbuki 2 artiklla işlənən isimlər, omofon və omoqraflar barədə fonetika və qrammatika dərslərində ətraflı məlumat verilməlidir. Müşahidələrimiz göstərir ki, hətta uni-

versiteti yaxşı qiymətlərlə bitirən tələbələrin çoxu bu məsələdən bixəbərdir.

İşin ən ağırlı tərəfi isə, Azərbaycanda lüğətçilik işinin qeyri-qənaətbəxş olmasıdır. Son illərdə “Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti”, Azərbaycanca-rusca, rusca-azərbaycanca və sair lüğətlər təkrar nəşr edilib, “Fransızca-azərbaycanca yeni lüğət” işıq üzü görüb. Heç kəsin zəhmətini kiçiltmədən etiraf etməliyik ki, son illərdə nəşr olunan lüğətlərin tərtibatı və dizaynı yüksək səviyyədə olsa da, qüsurlardan xali deyil, sovet konsepsiyası aşkar hiss edilir. Əgər 2004-cü ildə nəşr edilmiş “Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti”ndə “provayder”, “server”, “elektron media” kimi ifadələr salınmayıbsa (lakin “interes” sözü saxlanılıb), “Azərbaycanca-rusca lüğət”də “şofer”, “şoferlik”, “soldatlıq” sözləri saxlanıbsa, Fransızca-azərbaycanca lüğətlərdə ikiartıqlı isimlər məsələsi səthi işlənibsə, deməli leksikoqrafiya sahəsində hələ uzun məsafə qət etmək lazım gələcək. Avropa dillərində çoxsaylı elektron və on-line lüğətlər olduğu halda (izahlı, sinonim, antonim, tərcümə və s.) təəssüf ki, azərbaycandilli tələbə və oxucu bu imkandan məhrumdur. Halbuki “Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti”ni tərtib edərkən onun elektron və on-line versiyalarını da tərtib etmək mümkün idi. İnformatika əsrində belə bir lüğətin elektron və on-line variantlarının olmaması acı təəssüf doğurur. İndi elektron lüğət hazırlamaq üçün kənardan mütəxəssis dəvət etməyə də lüzum yoxdur. Yerli mütəxəssislər bu işi çox yüksək səviyyədə icra edə bilər. Digər tərəfdən də, lüğətlərin nəşri məsələsində sovet konsepsiyasından uzaqlaşmaq, “Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti”ni daha mütəmadi şəkildə nəşr etmək vaxtı gəlib çatıb.

“Tərcüməçinin yalançı dostları” məsələsinin hərtərəfli tədqiqi, Azərbaycan Respublikasında ən çox müraciət edilən xarici dillərdə “Tərcüməçinin yalançı dostları” lüğətinin tərtib olunması günün tələbidir. Bu həm də dil mütəxəssisləri və xarici dilləri öyrənmək istəyənlərin addımbaşı rastlaşdığı lüğət probleminin qismən həllinə kömək edər.

Sonda bir faktı da əlavə edək ki, cədvəllərdə verilən misallar ən son internet məlumatlarına əsaslanır. Lakin bu siyahılar daima yeni-

ləndiyindən hansısa söz və ifadə burada əks olunmaya bilər. Tərcüməçilik fəasliyyəti ilə məşğul olan şəxslərin qarşısına yeni ifadələrin çıxması da tamamilə normal hal olub, dildəki inkişafdən xəbər verir.

ƏLAVƏLƏR

Cədvəl 1

Fransız mənşəli sözlər əsasında formalaşan “Yalançı dostların yalançı dostları”

A

Fransız mənşəli Azərbaycan sözü	Fransızca ekvivalenti	“Yalançı dost” və ifadə etdiyi mənə
Akademik (<i>elmi rütbə</i>)	Académicien	Académique (<i>sifət</i>)
Aliment (<i>hüq.term</i>)	Pension <i>f</i> alimentaire	Aliments <i>m pl</i> (qida məhsulları)
Analiz (tibbi)	Examen	Analyse (tənqid, sınaq, riyaziyyatın bir sahəsi)
Anket	Questionnaire	Enquête (istintaq, dindirmə)
Aparat (qurğu)	Appareil, engin	Apparat (təmtəraq, təntənə)
Apellyasiya	Appel	Appellation (təyinat, təyin etmə)
Aspirant	Boursier de thèse	Aspirant (kiçik leytenant)
Aromat	Arôme	<u>Aromate</u> (ətirli maddə - kimya)
Artikul	Référence de produit	Article (artikl, məcəllə)
Atletika	Athlétisme	Athlétique (<i>sifət</i>)
Attestat	Certificat de fin d'études	Attestation (arayış)

Auditoriya (dərs otağı)	Salle de conférence, de course	Auditoire (publika, kütlə)
Auditoriya (publika, kütlə)	Auditoire	---
Avtomat (silah)	Mitraillette \mitrailleuse	Automate <i>m</i> (avtomat – qurğu)
Avtomobil	Voiture, automobile, camion	Machine (dəzgah və mexanizmlərə verilən ümumi ad – beynəlxalq söz)
Avtostop (dəmir yolu)	Dispositif d'Arrêt Automatique des Trains (DAAT)	Auto-stop (yol ötən hər hansı nəqliyyatla pulsuz getmək)

B

Bal (qiymət, cərimə)	Note, point	Balle (güllə), bal (ziyafət)
Bal (arıçılıq məhsulu)	miel	
Balans (mühasibat)	Bilan	Balance (bəzi hallarda)
Banderol	Colis	Banderole (vımpel, silah qayıışı)
Batareya (ist.sistemi)	Radiateur	Batterie (orkestr, zenit və s.)
Baton (çörək)	Baguette	Bâton <i>m</i> (dəyənək)
Benzin (yanacaq)	Essence	Benzine (benzol)
Bilet (nəqliyyat)	Ticket	Billet (teatr, kino və s.)
Partiya bileti	Carte de partie	
Binokl	Jumelles	Binocle (gözlük)
Bioloq	Biologiste	Biologue (arxaizm)

Blokada	Blocus, siège	Blockade (şəbəkə oyunu)
Boks (qapalı texniki sahə, qaraj)	Cellule, box	Boxe (idman növü)
Bort (yük avtomobilində)	Ridelle	Bord (gəmidə)
Briliant	Diamant	Brillant (parlaq)
Buklet	Prospectus	Bouclette (iplik)
Bülleten (tibbi sənəd)	Feuille (congé) de maladie	Bulletin (seçki, informasiya bülleteni)

D

Detal (məmulat)	Pièce, élément constructif	Détail (təfəsilat)
Detektiv (roman)	Roman policier	Déetective (özəl detektiv)
Deviz	Slogan	Devise (valyuta)
Dekan (kimyəvi maddə qrupu)	Décane	Doyen (fakültə rəhbəri)
Dissertasiya	Thèse de doctorat	Dissertation (təntənəli nitq), inşa
Diversiya (təxribat)	Acte de sabotage	Diversion (yalnız hərbi)

E

Elektrostansiya	Centrale électrique	Station d'électrique
Epizod	Séquence (d'un film)	Episode (d'une série) (fragment)
Estafet	Course de relais	Estafette (kuryer)

F

Familiya (soyad)	Nom (de famille)	Famille (ailə)
Fəal (isim)	Activiste	Active (<i>sifət</i>)
Filtr	Filtre	Philtre (eşq şərabı)
Fizik (ixtisas)	Physicien	Physique (<i>sifət</i>)
Fond (təşkilat)	Fondation	Fond (ehtiyat, rezerv)
Forsaj	Postcombustion	Forçage (məcbur etmə, təhdid)
Fotosessiya	Photo panorama, diaporama	Photo session (ingiliscə)
Foye	Entrée, vestibule	Foyé (<i>yalnız teatrda</i>)

G

Gimnaziya	Collège-lycée	Gymnase (idman zalı)
-----------	---------------	----------------------

H

Hospital	Hôpital militaire	Hôpital (xəstəxana)
----------	-------------------	---------------------

I

İllüminator	Hublot (hub)	Illuninateur (şüalanan, işıq saçan)
İmpotent	Impuissant	Impotent (taqətsiz ; xəstə orqan)
İndeks (poçt)	Code postale	Index (göstərici, şəhadət barmağı)
İnstitut (təhsil müəssisəsi – Sovet sistemində)	Faculté, école supérieure	İnstitut (<i>Elmi-Tədqiqat Institutu</i>)

İnstitut (ictimai, siyasi qurum)	Institution (politique, sociale)	
İnsult	Hémorragie (congestion) cérébrale	Insulte (təhqir)
İsterika	Crise de nerf	Hystérique (<i>sifət</i>)

J

Jurnal (məcmuə)	Revue, magazine	Journal (qəzet)
Qeydiyyat jurnalı (reyestr)	Registre	
Jurnalistika	Journalisme	Journalistique (<i>sifət</i>)

K

Kadr (film)	Image	Cadre (çərçivə, ştat vahidi)
Kamera (detal)	Chambre	Caméra (videokamera)
Kanal (televiziya)	Chaîne	Canal (kanal – hidrotexniki qurğu)
Kardan	Cadrane (sferblat)	Arbre de transmission
Karusel (seçki saxtakarlığı)	Carroussel voting (fraude électorale)	Carroussel (karusel)
Kassa (teatr)	Guichet	Caisse (kassa – market və banklarda)
Kolba	Matras	Colbac (yaxalığ)
Kollektiv (insan toplumu)	Collectivité	Collectif, <i>ive</i> (<i>sifət</i>)
Komanda (idman)	Equipe	Commande (əmr)
Kompas	Boussole	Compas (pərgar, giroskop)

Kondisioner	Clima(tiseur)	Conditionneur (qablaşdırıcı, çəşidləyici)
Konduktor	Contrôleur (de transport commun)	Conducteur (sürücü)
Konstruktiv (isim)	Constructiviste	Constructive (<i>sifət</i>)
Kontur (telefon)	Unité	Contour (cizgi)
Konvert	Enveloppe	Convertisseur (çevirici, konverter)
Kran (qaldırıcı)	Grue (de hissage)	Crâne (kəllə), cran (çixıntı)
Kseroks (surətçixarma)	Photocopie	Xerox (firma adı)
Kupe	Compartiment	Coupé (ikiyerli avtomobil)
Kurs (universitetdə)	Année	Course (dərs, istişamət, yönüm)
Kursiv (mətbəə)	Italique	Cursive (gəminin dəhlizi)

Q

Qalantereya	Mercerie	Galanterie (nəzakət, kompliment)
Qəzet	Journal, quotidien	Gazette (<i>arx.</i> – bulvar qəzeti)
Qrafik (hərəkət cədvəli)	Horaire	Graphique (diqram)
Qrif (nəşriyyatda)	Griffon, condor	Griffe (caynaq)

L

Limon	Citron	Limon (lil, palçıq)
-------	--------	---------------------

M

Maqazın (silahda)	Chargeur	Magasin (mağaza)
Marka	Timbre-poste	Marque (qeyd, ticarət nişanı/ markası, işarə, damğa)
Marmelad	Pâte de fruit	Marmelade (povidlo)
Mexanik (usta)	Mécanicien	Mécanique (<i>sifət</i>)
Metodika	Méthodologie	Méthodique (<i>sifət</i>)
Metodist	Méthodologiste, didacticien	Méthodiste (protestant kilsəsi tərəfdarı – İngiltərədə)
Metropolitan	Métro	Métropolitain (şəhər)

N

Not (musiqi)	Partition	Note (qeyd, irad)
--------------	-----------	-------------------

O

Obyekt (iş yeri)	Entreprise, office	Objet
Order (hüquq)	Mandat d'arrêt	Ordre (sıra, əmr)
Order (ev)	Bon d'attribution	
Orqan (musiqi aləti)	Orgue	Organe (orqanizmin tərkib hissəsi)

P

Palma ağacı	Palmier	Palme (palma budagı)
Panel	Panneau préfabriqué	Panel (ictimai-sosial qrup)

Hərbi parad	Revue militaire, défilé	Parade (arx.: qarovul mərasimi/ düzlü- lüşü, təntənə)
Parol (məxfi söz)	Mot de passe	Parole (danışiq, boş söz)
Patent (müəlliflik, konsulluq və ya gəmi şəhadətnaməsi)	Brevet d'invention	Patent <i>adj</i> (aşkar, aydın) Patente <i>nf</i> (vergi və sair mənalarda)
Patron (lampa)	Douille	Patron (rəhbər, başçı)
Patron (silah)	Cartouche (<i>terme militaire</i>)	
Pedaqogika	Pédagogie	Pédagogique (<i>sifət</i>)
Pedaqoji	Pédagogique	
Pensiya	Retraite	Pension
Pik vaxtı (saatı)	Heures d'affluences/de pointe	Pic (dağ zirvəsi)
Piroq	Gâteau, tarte	Pirogue (taxta qayıq)
Plafon	Plafonnier	Plafond (tavan)
Platforma (stansiya)	Quai de gare, voie	Plate-forme (vaqon)
Polis işçisi	Policier	Police (polis sistemi, sığorta)
Pomada	Rouge à lèvres	Pommade (krem)
Poliqon (hərbi)	Polygone d'entraînement	Polygone (çoxbucaqlı)
Priz	Prix (par ex. Grand Prix)	Prise (işğal, qəni- mət, zəbt/ ştəpsel)
Prospekt	Avenue	Prospectus (texniki göstərici, layihə)
Protokol (sənəd)	Procès verbal	Protocole (diplomatik sənəd)

R

Raket (kosmik)	Fusée	Roquette (reaktiv mərmə, raketburaxma sistemi)
Rayon (Azərbaycan və digər MDB ölkələrində inzibati ərazi vahidi)	District, région	Rayon (ışıq seli, ışık şüası)
Rejissor	Metteur en scène	Régisseur (rəhbər, təhtəhəsab şəxs (mühasibat termini))
Referat	Exposé	Référé (təcili qətnamə)
Reklam	Publicité	Réclame (şikayət, reklamasiya)
Resept (tibbi)	Ordonnance, prescription	Recette (kulinariya resepti)
Rezin	Caoutchouc	Résine (qatran)
Royal	Piano à queue	Royal (kral – sifət)
Romb	Losange	Rhombe – bu söz artıq arxaikləşib. Fransız dilində “Renault” şirkətini bildirmək üçün “marque à losange” ifadəsi işlədilir.
Rulet (kulinariya)	Gâteau roulé	Roulette (frez, kiçik təkər)

S

Salon (avtomobil)	Habitacle	Salon (evin bir komponenti, gözəllik salonu, bərbərxana)
Salyut	Feu d'artifice	Salut (salam)
Sedan (kuzov tipi)	Berline	Cédane (arxaik termin)
Sentner	Quintal	Centenaire – yüz il, yüz yaşlı adam
Seriya (film)	Episode	Série (ardıcılıq, davam)
Signal (avto)	Claxon	Signal
Silos	Fourrages verts	Silo (raket saxtasi, bunker)
Standartlaşdırmaq	Normaliser	Standardiser (arxaikləşir)
Starter	Démarrreur	Starter (ikitaklı mühərrik üçün karbürator)
Stopor (tormozlama mexanizmi)	Arrêtoir, dispositif de verrouillage,	Stoppeur (qeyri-texniki)
Subyekt (isim – müxtəlif mənalarda)	Sujet	---
Süjet	Sujet	Sujette <i>adj</i> (təbə olan, meylli)

Ş

Şablon	Modèle	Chablon (trafaret)
Sosse yolu (avtoban)	Autoroute	Chaussé (yol, küçə)
Ştandart	Etendanrd	Standard (standart, normativ)

Ştopor üsulu)	(pilotaj	Vrille	Stoppeur
------------------	----------	--------	----------

T

Talon	Bon, ticket	Talon (daban)
Texnik (ixtisas)	Technicien	Technique (sifət)
Titr (film)	Générique	Titre (başlıq, sənəd)
Ton (1000 kq)	Tonne	Ton (səs, əvəzlik)
Turbokompressor	Turbochargeur və ya turbo	Turbocompressor (anglisizm)

U

Util (faydalı tullanti)	Déchets recyclables	Utile (faydalı)
-------------------------	---------------------	-----------------

V

Vaqon (sərnişin)	Voiture (de train)	Wagon (yük vaqonu)
Vanna	Cuve, baignoire	Vanne (kran, sürgü/ şit zarafat)
Velosiped	Vélo	Vélocipède (arxaik)
Vitraj	Vitrail	Vitrage (binanın şüşə örtüyü)
Volyer (zooparkda qəfəs)	Cage	Volière (yalnız quş üçün)

Cədvəl 2

Qeyri-fransız mənşəli Azərbaycan sözlərindən əmələ gələn “yalançı dostlar”

Azərbaycan sözü	Yanlış ekvivalent və mənası	Düzgün variant
-----------------	-----------------------------	----------------

A

Alt	Halte (komanda)	Sous, au dessus de
An	Ane (eşşək, uzunqulaq)	Moment
And	Les Andes (And dağları)	Serment
Ar (həya)	Are (sahə vahidi), ar (argon sözünün ixtisari)	Honte
Avar vinti) (gəmi	Avare (xəsis)	Rame

B

Bit	Bite (kişi cinsiyyət üzvü)	Pou
Büt	But (qol)	Idôle
Buy (üzən nişan)	Bouile	Bouée, flotteur

C

Cahan (dünya, kainat)	Cahan (Fransada coğrafi yer)	Monde, espace etc.
-----------------------	------------------------------	--------------------

D

Dal	Dal (dekalitr)	Derrière
Dam	Dame (xanım, qadın)	Toit

Din	Dine (nahar – arqo)	Religion
Divan (mebel)	Divan (Şərq şər janrı, islam məhkəməsi)	Canapé
Duz	Douze (on iki)	Sel
Dürr	Dürr (Məşhur alman firması)	Perle

E

Elan	Annonce	Elan (sıçrayış)
Eşşək	Échec (iflas)	Ane

F

Fars	Farce (zarafat)	Persan (ne) ¹
Fil	Fil (məftil)	Éléphant

Q

Qar	Gare (vağzal)	Neige
Qaz (quş)	Gaz (kimyəvi maddə)	Oie
Qaz (maymaq)	Gaz (kimyəvi maddə)	Imbécile
QRAD (artilleriya qurğusu)	Grade (dərəcə, rütbə, titul)	Lance-roquette en rafale GRAD (hərbçi jarqonu kimi orgues stalinienes)

¹ Müasir fransız dilində fars dilini bildirmək üçün “farsi” sözü “persan” sözü ilə paralel işlənir.

L

Lağ	Lare (iləh)	Taqet
Lil	Lille (şəhər adı)	Limon
Ling	Linge (mələfə, döşək ağı)	Levier
Lüt	Lutte (mübarizə)	Nu

M

Madam (ədat)	Madame (xanım)	Bien que
Mal	Male (erkək)	Produit
Mil	Mille (min)	Broche, fuseau
Min	Mine (mina)	Mille
Miz	Mise (Mettre felinin participe passé forması)	Table
Mum	Môme (körpə uşaq və sair mənalarda)	Cire

N

Nar	Nard (belous - bitgi adı)	Grenade
Naz	Nase (odluq)	Caprice
Nərd	Nard (belous)	

O

On	On	Dix
----	----	-----

P

Pak	Pâques (Pasxa bayramı)	Pure
Pas	Pas (addım)	Rouille
Pir (ziyarətgah)	Pire (pis, bərbad)	Lieux saint

R

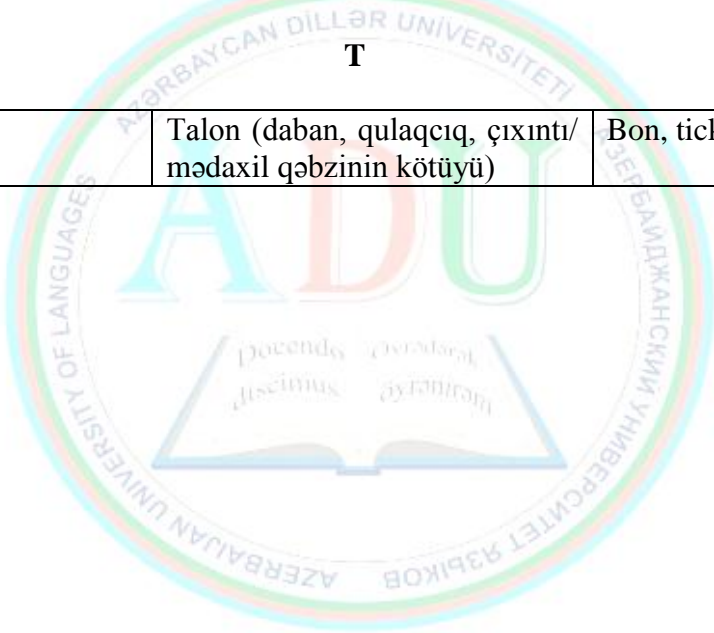
Ram	Rame (avar)	Obéissant, docille
-----	-------------	-----------------------

S

Sal (kiçik qayıq)	Salle (otaq)	Pirogue
Sel	Sel (duz)	Inondation

T

Talon	Talon (daban, qulaqcıq, çıxıntı/ mədaxil qəbzinin kötüyü)	Bon, ticket
-------	--	-------------

Cədvəl 3

Fransız dilində mənası cinsə görə dəyişən isimler və onların Azərbaycan dilinə tərcüməsi

A

Söz	Kişi cinsində mənası	Qadın cinsində mənası
Accore	Gəminin hərəkətinə mane olan qaya	Gəmi dartmaq üçün ip/ gəmini dartan şəxs
Acrylique	Akril lifi	Turşu
Adonis	Gözəl gənc	Kəpənək
Aide	Köməkçi, yardımçı kişi	Köməkçi, yardımçı qadın, kömək, yardım
Aigle	Qartal, dahi, mükafat, yüksək vəzifəli şəxs	Dişi qartal, tuğ, bayraq, gerb
Althæa	Qızılgül fəsiləsindən olan çiçək	Tropik bitki
Amour	Bu söz təkdə olduqda kişi cinsindədir : C'est triste un amour qui meurt	Cəmdə isə qadın cinsində: Il parle toujours de ses premières amours.
Antigang	Cinayət axtarış polisi	Cinayət axtarış idarəsi
Antique	Əntiq, qədim incəsənət	Qədim incəsənət nümunəsi
Apologétique	Apologiya	Dini kənar təsirlərdən qoruyan təlim
Aria	Xoşagəlməz hal	Aria

Aune	Qızılağac	Qulac, dirsək, arşın (Fransada qədim ölçü vahidi=120 sm)
Automatique	Avtomatika	Avtomat tapança, telefon avtomatı

B

Baliste	Molyusklarla qidalanan zəhərli balıq	Arksballista – qədim silah mancanaq
Bamboula	Zənci barabanı	Zənci rəqsi
Barbe (cheval)	Bərbər atı	Saqqal
Barbouze barbouse	Saqqal, gizli agent	Gizli agent
Barde	Qədim Keltlərdə şair, müğənni, bard	Bir tikə salo (donuz piyi), atın üstünü örtən zireh (qədimdə)
Basket	Basketbol	İdman ayaqqabısı
Basque	Bask dili	Baska
Beigne	Kanadada şirniyyat növü	Sillə
Bogue	Proqram təchizatında səhv	Şabalıd qabığı
Boum	Hay küy, uğur	Gecə, tədbir
Bourre	Polis (arqo)	Yun
Brame	Brahman, maral səsi	Metal təbəqə
Bulle	Qalın kağız növü	Köpük
Bure	Kömür şaxtası - Fransa	Sərt yun parçadan tikilən rahib geyimi

C

Cache	Maska	Gizli yer
Carcel	Qədimdə işıq şiddətinin ölçü vahidi	Yağla işləyən çıraq

Carpe	Orqanın bir hissəsi	Karp balığı
Cartouche	Güllə	Dəst
Casse	Çalov, oğurluq	Rütbəni azaltma, sınıma
Caustique	Acıdil azam	Dağıdıcı mühit
Cave	Sadələvh adam	Zirzəmi
Cent	Sent – pul vahidi	1 sent nominalında sikkə
Cérite	Molyusk növü	Serium silikat
Cétose	Ketoz - kimyada	Tibb – asidoketoz, ketoz
Champagne	Sampan şərabı	Təbaşir yatağı
Chantilly	Krem (şirniyyat)	Parça növü
Chèvre	Keçi, ayaqaltı (inşaatda)	Keçi, ayaqaltı (inşaatda)
Chine	Çin kağızı, köhnə əşya yığan adam	Çin kağızı və çini qab. İşlənmiş malların satışı, tullantı qəbulu. Köhnə əşya yığan adam
Chose	Qeyri-müəyyən şey, cisim	Əşya
Ciste	Büxurdan (kilsədə)	Qədimdə - dəfn qutusu
Claque	Şapka - silindr	şıqqıltı
Classique	Klassik	Birgünlük veloyarış
Clochard	Dilənçi	Dilənçi qadın, kloşar (armud növü)
Clope	Siqaret kötüyü	Siqaret
Coca	Koka bitkisi və coca-cola	Kokain
Coche	Kəşik, çapıq. 17-ci əsrədək qadın cinsi	Böyük at arabası

Coco	Kokos və sair	Kokain və kommunist (arqo)
Coke	Koks	Kokain
Cola ou kola	Kola ağacı	Kola dənələri və kola içkisi həm də kişi cinsində
Comice	Cəmdə: komissiya (tarixi termin)	Armut növü
Cornette	Kornet (hərbi)	Vımpel, kavalər ştandartı
Cosmétique	Kosmetik vasitə	kosmetika
Couple	Ər-arvad, cütlük	Cüt
Crème	Qaymaq, süd köpüyü	Südlü kofe, qəhvə
Créole	Kreol dili	Kreol millətindən olan şəxs
Crêpe	Krep (parça), matəm lenti, krep (təbii kauçukun bir növü)	Fəsəli, nazik kökə, blin
Critique	Tənqidçi	Tənqid
Curie	Ölçü vahidi	Papa kuriyası
Cycliste	Velosipedçi	Velosipedçi

D

Décime	Frankın onda biri, 10 sent	Fransada inqilabdan əvvəl din xadimlərinə tətbiq edilən vergi
Délice	Ehtiras, sevinc	Cəmdə isə qadın cinsində olur : Les délices de l'amour
Demi-solde	İstefada olan zabit (arxaik)	Yarımcıq vəziyyət
Démotique	Klassik yunan dili	Demotika – müasir yunan danışığı dili

Der	Sonuncu döyüş, partiya (oyunda)	Sonuncu döyüş, partiya (oyunda)
Dope	Aktiv qatqı, aşqar	Narkotik vasitə (arqo)
Doris	Köhnə gəmi növü	Molyusk növü
Doyenné	Dekan vəzifəsi, dekanın ətrafındakı insanlar	Duene - armud növü
Drille	Diribaş əsgər (arqo)	Direl, burğac

E

Échiffre	Çəp dayaq, nərdivan	Taxtadan tikilmiş mühafizəçi otağı (arxaik)
Enduro	Pis yollarda dayanıqlıq (motosikletdə)	Yüksək keçidli motosiklet
Enseigne	Dəniz qüvvələri zabiti	Elan lövhəsi, bayraq
Épigramme	antrikot	Kiçik satirik poema
Erse	Şotland qael dili	
Escarpe	Tüfeyli (arqo)	Qayalıq, eskarp (hərbi texnikaya qarşı maneə, xəndək)
Espace	Məkan. Məs. Espace aérien – hava məkanı	İnterval, ara boşluq

F

Faune	Favn, əsətir	Fauna
Faux	Saxta mal, əşya və s	Oraq, beynin orağabənzər sümüyü
Fin	Mahiyət, məğz	Son, final
Finale	Musiqidə final cəmdə	Son heca/hərf
Flasque	Texniki termin – disk, lent, sürgüqolu boynu	Mehtərə - əsgər su qabı

Foudre	Lakin "foudre de guerre"	İldırım
Fourgue	Oğurluq mal satan şəxs	Oğurluq mal ticarəti

G

Gambette	Yırtıcı quş	Baldır
Garde	Mühafizəçi	Mühafizə, qvardiya
Gauche	Damda saxlanan dovşan	Dovşan damı
Gens	Adamlar, əhali	Əhali, qədim Romada ictimai-sosial mənşə
Geste	Jest, davranış	Epik əsər, epos
Gîte	Yaşayış yeri, daldanacaq	Gəminin koordinatı
Gothique	Qotika, qot dili	Qotik ştift
Grand-croix	Fəxri legion ordeninin 1-ci dərəcəsi - Böyük xaç almış şəxs	Fəxri legion ordeninin 1-ci dərəcəsi - Böyük xaç
Graphique	Çertyoj, diaqram	Qrafik, qrafik təsvir
Grave	Zəif səs (musiqi)	Qumlu və gilli torpaq/ iridənəli qum
Graves	Cəmdə - ağ bordo şərabi	Jironda departamentində hasil edilən daşlı qum
Grefte	Məhkəmə katibi	Transplantasiya əməliyyatı keçirmiş şəxs - resipient
Grotesque	15-16-cı əsr italyan memarlığında bəzək Şişirtmə, qeyri-real karikatura	15-16-cı əsr italyan memarlığında bəzək
Guide	Bələdçi	Çapar

H

Haute-contre	Musiqidə yüksək səsli kişi	Musiqidə yüksək tonlu kişi səsi
Hémostatique	Qankəsici vasitə	Hemostaziya elmi
Hollande	Holland pendiri/kağızı	Holland kətanı/çinisi/kartofu
Hydromètre	Hidrometr (rütubət ölçən alət)	Hörümçək növü
Hymne	Dövlət himni	Kilsə xoru

I

Ide	Balıq növü	Yalnız cəmdə : qədin Roma təqvimində mart, may, iyul aylarının 15-i, digər ayların 13-ü
Imago	Yetkin həşərat	Yetkin həşərat/fövqəltəbii varlıqlar haqqında uşaqkən formalaşan təsəvvür
Interligne	Sətirarası	Şpon
Isobare	Izobar (fiziki vahid)	Izobar – eyni temperaturu əraziləri birləşdirən xətt (meteorologiya termini)

J

Jaque	Çörək ağacı meyvəsi	Kamzol gödəkcə
Jarre	Sərt yun	Gil bardaq
Java	Yava rəqsi	Ucuz parça, çit

L

Laque	Lak təbəqəsi	Laklı əşya
Légume	Göyərtili	Vacib şəxs (arqo)
Leucite	Leykoplast	Leytsit
Lévite	Levit	Qədim qadın geyimi
Lime	Limon lövü - laym	Mişar ağzı
Liquide	Maye	Axıcı səs (fonetika)
Un litre	Ölçü vahidi	Matəm lenti – kilsədə
Un livre	kitab	Ölçü vahidi – funt
Louche	Şübhəli əşya	Ölçü qaşığı, çalov
Lucernaire	Qədim xristianlıqda ayın	Lüsernariya – meduza növü

M

Major	Komandir, köhnə vaxtlarda hərbi həkim	Hər hansı sektorun ən böyük şirkəti
Manche	Dəstək	Paltarın manjeti
Manganite	Manqan 2 oksid MnO_2	Maqneziumun təbii kristal hidrati
Manille	Manila siqarı	Halqa, Afrika qəbilələrində dəmir qolbaq
Manœuvre	İxtisasız işçi, fəhlə	Hərəkət, manevr
Margrave	Markqraf (tarix)	Markqraf arvadı
Marine	ABŞ və İngiltərədə dəniz piyadası	Donanma
Matricule	Qeydiyyat nömrəsi, damğa (markalama)	Qeydiyyat nömrəsi,
Mauve	Əməkəməci (biol)	Siren rəngi
Maya	Maya xalqı	Presdən çıxan zeytun yağını toplamaq üçün daş qab
Mémoire	Yaddaş	Qeyd, diplom işi

Merci	Təşəkkür	Rəhm, şəfqət
Mezzo	Sorpano və kontralto arasında qadın səsi	Bu səmə malik qadın müğənni
Mezzo-soprano	Sorpano və kontralto arasında qadın səsi	Bu səmə malik qadın müğənni
Micro-onde	santimetrlik və millimetrlik dalğalar, mikro dalğa	Mikrodalğalı soba
Millefeuille /mille-feuille	Napoleon pirojnası	Boymadərən
Mi-temps	Oyunarası fasilə/komanda oyununda taym	Oyunarası fasilə/komanda oyununda taym
Mode	İstifadə qaydası	Moda, dəb
Môle	Damba, dayaq məntəqəsi	Kif göbələyi, ay-balıq
Mono	Mono ilə başlayan kişi cinsli sözlərin ixtisarı	Mono ilə başlayan qadın cinsli sözlərin ixtisarı
Monotype	Birtipli, birnövlü	Monotip – mətbəə
Morne	Təpəcik	Qoruyucu halqa
Mort	Kənarlaşdırılan oyunçu	Ölüm
Morale	Əhval-ruhiyyə	Əxlaq, məənəviyyat
Moufle	Mufel (sobası)	Divarlarda metal bərkitmə. Cəmdə: polis-past, mürəkkəb quruluşlu blok
Moule	Tökmə modeli, presforma, qəlib	Midiya – molyusk növü
Mousse	Köpük	Südün qaymağı
Musette	Əsgər çantası, alət yeşiyi	Yersicani

N

Napoléon	Üzərində 3-cü Napoleonun təsviri olan 20 franklıq əskinaz	Albalı növü
Nasique	Meymun burnu	Ağac qurdu
Neume	Nevma	Sonuncu hecada yüksək ton
Neuvième	Hər 2 cinsdə 9-cu dərəcə, yer, sıra	9-cu sinif, nona (musiqi termini)
Nielle	Pup (zool)	Qara emal təbəqəsi
Nocturne	Nöqtürn, serenada (mus). Cəmdə: Gecə kəpənəkləri	Hər iki cinsdə - gecə ticarəti, gecə növbəsində iş
Noël	Milad	Yeni il bayramı
Non-stop	Hər 2 cinsdə - arasıkəsilməyən proses	Xizəklə fasiləsiz eniş

O

Oblique	Yan əzələ	Əyri (həndəsə)
Œuvre	Binalar kompleksi, ansanbl	iş, əmək. Œuvre cəmdə yalnız qadın cinsində olur
Offset	Ofset çapı	Ofset maşını
Ombre	Daş kömür növü	Kölgə
Oolithe ou oolite	Kürəşəkilli dənələri olan tabaşir (kirəc)/ dəmir oksidin strukturu	Kürəşəkilli dənələri olan tabaşir (kirəc)/ dəmir oksidin strukturu
Orange	Portağal (meyvə)	Portağal rəngi
Ordonnance	Zabitə xidmət edən əsgər (dəşşik)	Zabitə xidmət edən əsgər (dəşşik), əmr, qayda

Orge	Arpa	Lakin "orge mondé, orge perlé" ifadələri qadın cinsində olur – arpa yarması
Orgue	Orqan – musiqi aləti	Lakin bu söz cəmdə qadın cinsində işlənə bilər (Il a entendu un orgue jouer dans le lointain. J'ai entendu les grandes orgues de la cathédrale). Orgues de Staline – Katyuşa
Ouvrage	Elmi iş, əmək	İş - danışıq

P

PAF	Paysage – audiovisuel français – Fransanın audiovizual mənzərəsi	Police de l'air des frontières – hava sərhədləri polisi
Page	Sahın (kralın) xidmətçisi	Səhifə
Paillasse	saman	Kloun, təlxək
Palabre	Boş danışıq, mənasız söhbət	Boş danışıq, mənasız söhbət
Palme	Palma budağı	Palma yarpağı – mükafat. Cəmdə akvаланqçı lastı
Pandore	Polis arqo	Pandura (musiqi aləti)
Pantomime	Yamsılayan, təkrarçı (arxaik)	Pantomim, yamsılama
Pâques	Pasxa	Yəhudi pasxası
Parallèle	Paralel (coğrafiya)	Həndəsə - paralel xətt
Part	Pay, hissə	Hüquq – yeni doğulmuş uşaq

Passe	Əsas açar	Quş uçuşu, pulsuz bi-let, buraxılış vərəqəsi və sair
Pendule	Rəqqas (fizika)	Divar saati
Période	Yuxarı pillə	Dövr, müddət (Il souffre d'un cancer à son dernier période); Cəmdə - aybaşı
Persan	Fars dili, fars pişiyi	Fars kişi
Persane	Fars	Fars qadın
Perse	Qədim fars dili	Kreton parça
Perce-neige	Novruzgülü	Novruzgülü
Physique	Fizika elmi	Xarici görünüş, vəziyyət, hal
Pique	Nizə	Mübahisə (arxaik)
Plastique	Plastika, heykəltəraşlıq, insan bədəninin müxtəlif formaya düşməsi	Plastik kütlə
Platine	Platin metalı (kim. element)	Təbəqə, hamar səth, əşya stolu
Pleurite	Həşəratın membranlı yan hissəsi	Lokallaşmış plevrit
Plume	Atlar üçün otlaq sahəsi	Lələk, qələm
Pneumatique	Pnevmatika	Təkər - arxaik
Poêle	Soba	Duxovka
Poste	Vəzifə, iş yeri	Poçt
Politique	Siyasətçi, siyasi xadim	Siyasət, siyasetbazlıq, hiyləgərlik

Q

Quatre-quatre	2 aparıcı oxlu avtomobil (4x4)	2 aparıcı oxlu avtomobil (4x4)
Queux	Baş aşpaz	Bülöv daşı

Quintefeuille	Beşləçəkli gül formasında ornament, qazayağı bitkisi	Beşləçəkli gül formasında heraldika
---------------	--	-------------------------------------

R

Rade	Kafe (arqo), trotuar, küçə	Red (dənizçilik term)
Radio	Mürəkkəb sözlərin I hecası	Mürəkkəb sözlərin I hecası
Réa	Qasnaq, tərpnəmöz blok	reanimasiya
Réciproque	Müdaxilə	qarşılıq
Réclame	Çağırış	reklam
Réglisse	Biyan, biyan kökü	Biyan, biyan kökü
Relâche	Fasilə və istirahət mənasında hər 2 cinsdə işlənə bilər	Liman, dayanacaq, limana giriş
Rencontre	Heyvanın başının öndən görünüşü	Görüş, təsadüf
Rhingrave	Reynqraf (tarix)	18-ci əsrə aid enli şalvar
Rocaille	14-cü Lüdoviq dövrünə məxsus memarlıq üslubu	Qayalıq, daşlıq ərazi
Romance	Səkkizhecalı ispan şer növü	Romans
Rose	Gül rəngi	Qızılgül

S

Sagittaire	Oxatan bürcü	
Salve	Müqəddəs Məryəmin ruhuna oxunmuş dua	Yaylım atəş

Sans-fil	Simsiz rabitə, radioqram	Simsiz rabitə, radioqram
Sarcophage	Sarkofaq	Ölmüş orqanizmlərdə yumurta qoyan milçək
Sati	Hindistanda əri ölən qadının özünü yandırma mərasimi	Özünü yandıran dul hindli qadın
Scolastique	Sxolastika öyrənən şəxs	Sxolastika (fəlsəfi təlim)
Scolie ou scholie	Teorem və ya təklifə dair qeyd	Təfsir
Self	Fərdin immunal xüsusiyyəti	Özünəxidmət mağazası
Semi-remorque	Yarımqoşqu (yedək)	Yarımqoşqu (yedək)
Serpentaire	Ağac növü	Afrikada yaşayan gecə quşu
Simili	Oxşarlıq	Qravüra
Solde	Saldo (iqtisadi termin)	Hərbçi maaşı
Somme (sommeil)	Yuxu	Məbləğ, pul
Souillon	Pinti adam	Pinti xidmətçi qadın
Souris	Siçan	Təbəssüm
Suspense	Gözləmə vəziyyəti,	Fəaliyyəti dondurma, xitam vermə
Symbolique	Simvolika	Simvolları öyrənən elm
Synopsis	Ümumi məzmun, xülasə	Ümumi məzmun, mövzunun qısa təsviri

T

Teneur	Nəyisə tutan şəxs	Həcm, tutum
Tête-de-nègre	Tünd qəhvəyi rəng	Kakaolu xəmir

Tonique	Əzələ tonusunu artıran vasitə	Əsas ton (mus.)
Topique	Yerli təsirə malik dərman, ümumi yer	Ümumi kateqoriyalar nəzəriyyəsi
Torque	Qall və roman əsgərlərində metal boyunbağı, məftil rulonu	Qall və roman əsgərlərində metal boyunbağı, məftil rulonu
Tour	Dövr, növbə	Bina, qüllə
Transat	Transatlantik gəmi, transatlantik qayıq yarışı	Transatlantik qayıq yarışı
Transatlantique	Transatlantik gəmi, transatlantik qayıq yarışı	Transatlantik qayıq yarışı
Trial	Çətin yollarda motosiklet yarışı, çətin yollar üçün motosiklet	Çətin yollar üçün motosiklet
Trochée	İkihecalı ritmik qrup	Şaxə, haça, budaq
Troisième	Naməlum sözün üçüncü hərfi (oyunda)	Üçüncü ötürmə (avtomobildə)
Trompette	Şeypur çalan	Şeypur
Trouble	Qarışıqlıq, nizamsızlıq	Xərçəng ovlamaq üçün qarmaq

U

UV ou U.V.	Cəmdə: ultrabənövşəyi şüalar	Dəyər vahidi (abreviatura)
------------	------------------------------	----------------------------

V

Vague	Qeyri-müəyyənlik, xülya, qarmaqarışıqlıq	Boş sahə
-------	--	----------

Vapeur	Buxar gəmisı	Buxar
Vase	Güldan	Palçıq
Vigile	Qədim Romada gecə polisi, polisdə gecə növbətçisi	Bayramqabağı, bayram ərəfəsi
Voile	Nıgab, hicab	Yelkən

ƏDƏBİYYAT

1. BALLARD Michel, *Les faux amis* Ed. Ellipses Paris 1999
2. LADO R. *Linguistics across Cultures (Applied Linguistics for Language Teachers)*. Ed. Ann Arbor, 1958
3. MAILLOT Jean *La traduction scientifique et technique* Ed. Technique et documentation Paris 1981
4. MOUNIN Georges et alii, *Dictionnaire de la linguistique* Ed. P.U.F. Paris 1974
5. VINAÉ Jean-Paul et DARBELNET Jean, *Stylistique comparée du français et de l'anglais* Ed. Didier Paris 1987
6. *Dictionnaire du français. Référence. Apprentissage.* Sous la direction de Juliette REY-DEBOVE. Ed. Dictionnaires Le Robert et CLE International Paris 1999
7. Le Nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. Nouvelle édition du Petit Robert de Paul Robert. Texte remanié et amplifié sous la direction de Josette REY-DEBOVE et Alain REY. Ed. Dictionnaires Le Robert Paris. 1993
8. ROBERT & COLLINS, *Robert - Collins. Dictionnaire français - anglais, anglais - français*, Paris, Le Robert ; Glasgow, Collins. 1990
9. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. Dörd cildə. (Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası. Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu I, II, III və IV cildlər) Nəşriyyat: Şərq- Qərb. Bakı 2006
10. ОЖЕГОВ С.И. *Словарь русского языка* Изд. Русский язык. Москва 1986
11. МУРАВЬЕВ В.Л. *Faux amis или «ложные друзья переводчика* Изд. Просвещение. Москва 1969
12. ЩЕТИНКИН В.Е. *Пособие по переводу с французского языка на русский* Изд. Просвещение Москва 1987

İnternet mənbələr:

- <http://www.logilangue.com/public/Site/clicGrammaire/clicgrammaire.htm#B>
- <http://guterrien.free.fr/listes/double-genre-masculin-et-feminin.html>
- <http://www.bric-a-brac.org/lettres/genre.php>
- www.lingvo.ru

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	3
I FƏSİL. Tərcüməçinin “yalançı dostları”: Ümumi qeydlər.	5
II FƏSİL. Fransız və Azərbaycan dillərinin nümunəsində tərcüməçinin “yalançı dostları”	20
Nəticə	32

Əlavələr

<i>Cədvəl 1.</i> Fransız mənşəli sözlər əsasında formalaşan “tərcüməçinin yalançı dostları”	36
<i>Cədvəl 2.</i> Qeyri-fransız mənşəli Azərbaycan sözlərindən əmələ gələn “yalançı dostlar”	47
<i>Cədvəl 3.</i> Fransız dilində mənası cinsə görə dəyişən isimlər və onların Azərbaycan dilinə tərcüməsi	51

Çapa imzalanıb : **06.09.2012.**

Format : 60x84 1/16. Üfhybneh: Nbvç.

Həcmi : **4.25 x.d.** Nbhfj: **100.** Çəfəhbı № **53.**

Qiymət müqavilə ilə

TƏRCÜMƏ
VƏ NƏŞRİYYAT-POLİQRAFİYA
MƏRKƏZİ

Az 1014, Bakı, Rəsul Rza küç., 125
596 21 44; 497 06 25; (055) 715 63 99
e-mail: mutarjim@mail.ru